

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

MIROSLAVA JANDOVÁ

2008

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Katedra trestného práva

Zvláštnosti výslechu dětí

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jan Musil, CSc.

Miroslava Jandová, 5. ročník
Jizerská 59, Ústí nad Labem, 400 11

Dokončení diplomové práce: prosinec 2008

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Ústí nad Labem dne 18. 12. 2008

Miroslava Jandová

Děkuji vedoucímu své diplomové práce Prof. JUDr. Janu Musilovi, CSc. za odborné vedení, pomoc a inspiraci při vypracování této diplomové práce.

Také děkuji JUDr. Jiřímu Císaři advokátovi a dětské psycholožce PhDr. Yvetě Mikuličové za jejich rady a pomoc při vypracování této diplomové práce.

1.	ÚVOD	7
2.	VÝSLECH – POJEM	10
2.1.	CÍL A PŘEDMĚT VÝSLECHU	11
2.2.	DRUHY VÝSLECHU	11
3.	DÍTĚ	13
3.1.	VYMEZENÍ POJMU DÍTĚ	13
3.2.	TRESTNĚ PROCESNÍ ÚPRAVA VÝSLECHU DÍTĚTE	14
3.3.	PERIODIZACE DĚTSKÉHO VĚKU	14
4.	PŘÍPRAVA VÝSLECHU	15
4.1.	ANALYTICKÁ ČÁST	16
4.2.	SYNTETICKÁ ČÁST	16
4.3.	ZVLÁŠTNOSTI PŘÍPRAVY VÝSLECHU DÍTĚTE	17
4.4.	ÚLOHA VÝSLECHOVÉ MÍSTNOSTI.....	19
4.5.	NAVÁZÁNÍ KONTAKTU.....	20
4.6.	DOKUMENTACE VÝSLECHU	22
5.	VÝSLECH DĚTÍ	23
5.1.	ZVLÁŠTNOSTI VÝSLECHU DĚTÍ.....	23
5.2.	TAKTICKÉ POSTUPY VÝSLECHU – ANALÝZA VÝPOVĚDI	32
5.2.1.	<i>Analýza výpovědi svědka</i>	33
5.2.2.	<i>Analýza výpovědi obviněného</i>	35
5.3.	TAKTICKÝ POSTUP POMOCI VYSLÝCHANÉMU PŘI VÝSLECHU, ABY SI VYBAVIL ZDÁNlivĚ ZAPOMENUTÉ.....	38
5.4.	PSYCHOLOGICKÉ PŮSOBENÍ NA VYSLÝCHANÉHO K PŘEKONÁNÍ JEHO TENDENCE VYPOVÍDAT LŽIVĚ.....	40
6.	VÝSLECH DĚTÍ - OBĚTÍ TRESTNÉHO ČINU	48
6.1.	DĚTI JAKO OBĚTI TRESTNÝCH ČINŮ.	48
6.2.	NEBEZPEČÍ SEKUNDÁRNÍ VIKTIMIZACE.....	55
7.	ZÁVĚR	57
8.	SUMMARY	62
9.	LITERATURA	64

1. ÚVOD

Výběr tématu mé diplomové práce ovlivnily výběrové předměty Kriminálnístika a Metodika vyšetřování jednotlivých trestných činů absolvované ve třetím ročníku studia. Oba výběrové předměty mě zaujaly kromě jiného i tím, že se neskládaly jen z teoretického probrání daného tématu, ale byly doplňované různými praktickými ukázkami, které jsou podle mého názoru pro pochopení a zapamatování si dané problematiky velmi přínosné.

Domnívám se, že výslech obecně je velmi důležitá součást procesu vyšetřování trestné činnosti. Jako zásadní vnímám tu vlastnost výslechu, že se jedná o postup, který nelze nijak empiricky změřit, porovnat a klasifikovat podle obecně stanovených tabulek či měřítek. Každý výslech je individuální a neopakovatelný, neboť vždy dochází k interakci mezi vyslychaným a vyslychajícím. Průběh a výsledek je vždy ovlivněn osobnostními charakteristikami aktérů, aktuálním zdravotním stavem, společenským postavením, aktualizovanou rolí vyslychaného a především taktikou zvolenou vyslychajícím. Tento neúplný výčet jen několika z faktorů ovlivňujících každý výslech je dokladem komplikovanosti podstaty výslechu. Nelze sestavit univerzální návod pro orgány činné v trestním řízení, proto hraje velmi významnou roli vyslychající, který, aby obstál při výslechu a splnil cíl a účel výslechu, tj. použitelnost obsahu výpovědi jako důkazu, který přispěje k objasnění případu, musí prokázat nejen znalosti zákonů a zákonných postupů, ale i znalost psychologie.

Důležitost zvláštního postupu při výslechu mladistvých a dětí zejména je nasnadě. Jde o osoby, které nemají tolik životních zkušeností a jsou celkově zranitelnější oproti dospělým, proto je i nevhodně vedený výslech může poznamenat v jejich dalším životě. Vedení výslechu dětí jiným způsobem než u dospělých je důležité jak pro děti oběti a svědky, tak i pro děti podezřelé ze

spáchání činů jinak trestných dle trestního zákona,¹ protože jeho vliv není zanedbatelný a v případě nevhodného postupu by mohl být i velmi špatným pro budoucnost jejich a potažmo celé společnosti. Nebezpečí viktimizace dětí totiž může vyústit přímo v nebezpečí, že děti se z tohoto začarovaného kruhu nebudou moci vyprostit a stanou se buď náchylnějšími být oběťmi dalších trestných činů nebo se v dospělosti mohou sami stát pachateli trestných činů.

Svou práci jsem rozdělila na devět částí. Po úvodní kapitole následuje oddíl týkající se výslechu obecně. Zabývám se jeho definicí, cílem a předmětem. Dále jsem za použití různých hledisek rozdělila výslech na jednotlivé druhy.

V další kapitole vysvětluji pojem „dítě“ podle našeho právního řádu, trestně procesní úpravu výslechu dětí a periodizuji dětský věk na základě postupných vývojových období lidské psychiky.

Další část se týká přípravy výslechu, rozdělení přípravy výslechu na část analytickou a syntetickou a také zvláštností, které musí vyslychající při přípravě výslechu dítěte respektovat ještě před jeho samotným započítím. V této kapitole se rovněž zabývám úlohou výslechové místnosti speciálně upravené a uzpůsobené pro výslech dítěte a rovněž vhodným způsobem dokumentace výslechu.

V následující kapitole se již soustředím na samotné provedení výslechu dítěte, použitelnosti jednotlivých taktických postupů při výslechu, ale především na zvláštnosti dětské psychiky, předurčující postup výslechu a jeho přizpůsobení tak, aby výpověď dítěte byla pravdivá, úplná a použitelná v dalším řízení.

Poslední kapitola se týká výslechu dětí – obětí trestného činu. Vysvětluji pojem sekundární viktimizace a nebezpečí jejího vzniku hrozícího v průběhu řízení s orgány činnými v trestním řízení. Uvádím rovněž příklady dvou skutečných výslechů provedených v přípravném řízení ve věci podezření ze sexuálního zneužití.

¹ Podrobněji k tomu zákon č. 140/1961Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen trestní zákon)

V závěru shrnuji svou práci, hodnotím stávající právní úpravu z hlediska problematiky výslechu dětí, zabývám se úpravou de lege ferenda, zejména právě projednávaným návrhem nového trestního zákona, věcným záměrem nového trestního řádu a dalšími právními předpisy souvisejícími s úpravou trestního řízení, zejména s ohledem na výslech dítěte.

Součástí mé práce je také její shrnutí včetně stanovení klíčových slov v anglickém jazyce.

Poslední částí mé diplomové práce je seznam použité literatury a veškerých ostatních zdrojů, z nichž jsem při jejím zpracování čerpala.

2. VÝSLECH – POJEM

Výslech je definován různě, trestní řád² ho definuje jako jeden z důkazních prostředků a zároveň upravuje jeho základní zásady v hlavě V. nazvané Dokazování. Především se ale výslechem zabývá kriminalistika. Obsah výpovědi získané výslechem slouží jako důkaz. Pro její použitelnost je nutné, aby nebyla výpověď získána nezákonným donucením, násilím nebo hrozbou násilí a zároveň předstíráním klamavých nebo nepravdivých skutečností.

Ústavní základy týkající se výslechu jsou dány ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod³. Každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.⁴ Obviněný má právo odepřít výpověď; tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.⁵ Každý má zároveň právo vyjadřovat se ke všem prováděným důkazům.⁶

Výslech je jednou z metod používanou při objasňování trestného činu. Pokud je prováděn orgány činnými v trestním řízení je brán jako trestně procesní vyšetřovací úkon, zároveň je výslech i kriminalistickou metodou.

Výslechem v kriminalistice rozumíme kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího.⁷

² Srov. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů; dále jen trestní řád

³ Srov. ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, v platném znění; dále jen LZPS

⁴ Srov. čl. 37 odst. 1 LZPS

⁵ Srov. čl. 40 odst. 4 LZPS

⁶ Srov. čl. 38 odst. 2 LZPS

⁷ Podrobněji k tomu Musil, J., Konrád Z., Suchánek J.: Kriminalistika. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2001, s. 303

I přes případné doznání obviněné osoby stanoví trestní řád⁸ povinnost orgánů činných v trestním řízení přezkoumávat všechny okolnosti podstatné pro případ, ať již svědčí pro pachatele nebo proti němu.

Přestože patří výslech mezi nejrozšířenější vyšetřovací úkony, je třeba mít na zřeteli vždy individuální okolnosti případu, individualitu osoby vyslýchaného a vyslýchajícího.

2.1. Cíl a předmět výslechu

Cílem výslechu je získání úplné a věrohodné výpovědi v zájmu zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti.⁹

Předmětem výslechu jsou výhradně smyslové vjemy osob. Tyto osoby mluví o událostech, které se staly v minulosti.

2.2. Druhy výslechu

Pro klasifikaci výslechu je možné použít různá hlediska. Nejběžnějším kritériem, na kterém se shodují autoři kriminalistických učebnic, je procesní postavení vyslýchaného.

Podle tohoto kritéria rozeznáváme:

- vyžadování potřebných vysvětlení,
- výslech svědka,
- výslech znalce,
- výslech podezřelé zadržené osoby,
- výslech obviněného,
- výslech obžalovaného,
- výslech osoby poškozené.

⁸ Viz § 2 odst. 5 trestního řádu

⁹ Podrobněji k tomu Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty. Praha: Eurounion, 2004, s. 181; dále jen Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty

Dalším důležitým kritériem je vztah vyslychané osoby k vlastní výpovědi.

Tedy dělení výslechu na:

- výslech osob, které chtějí vypovídat pravdu a i tak učiní,
- výslech osob, které chtějí vypovídat pravdu, ale jejich výpověď je přesto nepřesná nebo v některých částech je v rozporu s objektivně zjištěnými fakty,
- výslech osob, které nechtějí vypovídat pravdivě.

Podle formy se výslech dělí na:

- monolog,
- dialog,
- výslech opakovaný,
- výslech křížový.

Podle fyzického a psychického stavu vyslychaných osob rozeznáváme výslech:

- dětí,
- starých osob,
- osob nemocných nebo umírajících.

Někteří autoři rozlišují druhy výslechu na základě dalších kritérií, jako např. podle trestní minulosti vyslychaného, a to na výslech:

- osoby dosud netrestané,
- osoby v minulosti trestané,
- recidivistů.¹⁰

¹⁰ Němec, M.: Kriminologická taktika pro policisty, s. 192

Z psychologického hlediska je kvalita informací získaných od vyslychaného ovlivněna třemi základními faktory:

- schopností a kvalitou vnímání,
- schopností a mírou zapamatování vnímané události,
- schopností reprodukovat vnímanou událost.¹¹

3. DÍTĚ

3.1. Vymezení pojmu dítě

Podle Úmluvy o právech dítěte¹², přijaté dne 20.11.1989 v New Yorku, se podle čl. 1 dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Český právní řád neobsahuje legální definici pojmu dítě. Trestní právo pracuje s termíny nezletilý, mladistvý a mládež. Za nezletilého je považována osoba do 18let věku. Mladistvý je člověk mezi 15 – 18 lety. Ale tento termín má význam pouze, jde-li o pachatele trestné činnosti, pokud by šlo o svědka nebo poškozeného, záleží pouze zda je osoba mladší nebo starší patnácti let. Mládež jsou děti mladší patnácti let a mladiství.

Náš trestní řád pojem dítě nepoužívá, obsahově však pojmu dítě odpovídá kategorie osob, které nejsou pro nedostatek věku trestně odpovědné¹³ a dále kategorie osob podléhajících zvláštnímu režimu při výslechu svědka.¹⁴

Zákon, který vedle hmotněprávní úpravy obsahuje i specifika řízení, kdy pachateli protiprávních činu uvedených v trestním zákoně¹⁵ je mládež a tedy i děti mladší patnácti let, je zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.¹⁶

¹¹ Chmelík, J.: Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2005, s. 161; dále jen Chmelík, J.: Rukověť kriminalistiky

¹² Sdělení č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte

¹³ Srov. § 11 odst. 1 písm. d) trestního řádu

¹⁴ Podrobněji k tomu. § 102 trestního řádu

Podle závazného pokynu policejního prezidenta, zabývajícího se problematikou mládeže, je dítětem mladším patnácti let osoba, která v době spáchání činu, jinak trestného, nedovršila patnáctý rok. Mládeží pak děti mladší patnácti let a mladiství (mladistvý je osoba, která v době spáchání provinění překročila patnáctý rok a nedovršila osmnáctý rok věku).¹⁷

Obecně jsou za děti považovány osoby mladší patnácti let.¹⁸

Pojem dítě je používán především v praxi.

3.2. Trestně procesní úprava výslechu dítěte

Trestněprocesní úprava výslechu se soustředí především na dítě vyslýchané v roli svědka trestného činu.

Výslech osoby mladší patnácti let jako svědka, pokud jde o okolnosti, jejichž oživování v paměti by mohlo nepříznivě ovlivnit její duševní a mravní vývoj, by měl být proveden pokud možno pouze jednou. A i v těchto případech by měl být proveden šetrně tak, aby neměl nepříznivý vliv na psychický stav dítěte.¹⁹

3.3. Periodizace dětského věku

Dětský věk lze rozdělit na šest období. Období prvního dětství (od narození do jednoho roku), období batolete (jeden až tři roky), druhé dětství (tři až šest let), období prepubesce (šest až jedenáct let), pubescence (jedenáct až čtrnáct,

¹⁵ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ Závazný pokyn policejního prezidenta č. 55 ze dne 2.4.2008, kterým se upravuje problematika mládeže

¹⁸ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

¹⁹ Podrobněji k tomu § 102 trestního řádu

patnáct let) a období postpubescence (čtrnáct, patnáct let až dvacet let).²⁰ Pro účely výslechu mají význam poslední čtyři období.

Dítě v období druhého dětství neboli dítě předškolního věku již začíná chápat realitu kolem sebe. Všimá si jednání dospělých a snaží se jej napodobovat, což se nejvíce projeví při hře. Je schopno uchovat si v paměti a později interpretovat to, čeho bylo svědkem. Události ale vnímá především jako jednotlivosti nikoli jako celek, ještě nerozumí vztahům mezi jevy a osobami, má pouze malou schopnost postihnout příčinné souvislosti.

Období prepubescence. Dítě již chodí do školy, vytváří si návyky soustředěného vnímání, je schopné jednoduché logické úvahy i jejího ústního podání, prodlužuje se také doba zapamatování. Získává zkušenosti se společenskými vztahy i morálním jednáním. Stále ještě dochází k fantaziím, které nahrazují nedostatečnou životní zkušenost a kterou vydává za skutečnost. Pokud ale pozorovalo věc nebo událost, která ho zaujala, je schopné velmi přesné reprodukce, své vjemy zpravidla fixuje na jednotlivých detailech.

V období pubescence je již velmi rozvinuta pozornost a schopnosti logického uvažování, u dítěte se rozvíjí analytické a abstraktní myšlení. Zajímá se a snaží se o hlubší rozbor vztahů a dějů kolem sebe. Oživuje se fantazie, která klade vlastní výtvořiny nad skutečnost. V této etapě také roste sebevědomí a vědomí sebe sama, charakteristická je výbušnost, nevyrovnanost v jednání, nedůtklivost k připomínkám jiných lidí. I slabé podněty mohou vyvolat podráždění, negaci, nepřátelský postoj či opozici.²¹

4. PŘÍPRAVA VÝSLECHU

Příprava každého výslechu v první řadě znamená poznání osoby, která má být vyslechnuta, seznámení se s jejím dosavadním životem, prostudování materiálů, týkajících se okolností vyšetřovaného případu. Příprava výslechu má velký

²⁰ Příhoda, V.: Ontogeneze lidské psychiky. 1.a 2. díl. Praha: SPN 1967, 1974, s....; dále jen Příhoda, V.: Ontogeneze lidské psychiky. 1.a 2. díl

²¹ Příhoda, V.: Ontogeneze lidské psychiky. 1.a 2. díl, s.186-388, 13n.

význam, může mít vliv na objasnění či neobjasnění trestného činu. Je to etapa předcházející vlastnímu výslechu. Dělí se na část analytickou a syntetickou.

4.1. Analytická část

První část obsahuje analýzu a vyhodnocení dosud nashromážděných materiálů a důkazů sloužících ke zjištění rozporů, které by mohly mít za následek ohrožení průběhu a cíle výslechu. Tento rozbor slouží k vytyčení hlavních otázek, které je nutné objasnit, stanovit okruh svědků, určit cíle, posloupnost a taktiky výslechu osob podle jejich procesního postavení, charakteru trestní věci a jejich osobních zvláštností. Tímto analyzovaným materiálem jsou protokoly o jednotlivých vyšetřovacích úkonech, zajištěné stopy, znalecké posudky a jiné důkazní materiály. Dále mohou být analyzovány některé pomocné materiály, jako například záznamy z doby před zahájením trestního stíhání, evidenční materiály či poznatky z jiných trestních spisů.

Další součástí této fáze je rozbor osobnosti vyslychaného, který spočívá v prostudování životopisných dat vyslychaného, jeho styků, poznatků o charakteru, zálib, sklonů a v přímém pozorování vyslychané osoby v počátečním stádiu výslechu. Cílem je určení vhodných taktických postupů.²²

4.2. Syntetická část

Navazující syntetická fáze spočívá ve zvolení taktického záměru, určení předmětu a cíle, místa a času výslechu, způsobu zajištění přítomnosti vyslychané osoby a samotné sestavení plánu výslechu.²³

²² Protivinský, M., Musil, J., Prerad V.: Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha: SPN, 1987, s. 31n.; dále jen Protivinský, M., Musil, J., Prerad, V.: Taktika výslechu v přípravném řízení trestním, Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty, s. 202n.

²³ Protivinský, M., Musil, J., Prerad, V.: Taktika výslechu v přípravném řízení trestním s. 34n., Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty s. 203n.

4.3. Zvláštnosti přípravy výslechu dítěte

Ještě před začátkem výslechu při předvolání dítěte k výslechu je třeba rozhodnout, kdo kromě dítěte bude výslechu přítomen. Na správném vyřešení této otázky často závisí úspěšné provedení či zmaření výslechu. Obvykle se jedná o přítomnost rodičů, jiných zákonných zástupců, pedagoga, lékaře, dětského psychiatra, případně psychologa.

V kriminalistické literatuře převládá spíše skeptický názor pokud jde o účast rodičů, případně jiných příbuzných a zákonných zástupců při výslechu dítěte. Ustanovení trestního řádu tuto otázku řeší fakultativně, když připouští přibrání rodičů dítěte, může-li přispět ke správnému provedení výslechu, avšak přibrání rodičů nevyžaduje.²⁴

Otázku přítomnosti rodičů při výslechu je třeba vždy řešit jednotlivě s ohledem na užitečnost této přítomnosti, protože některé děti se v přítomnosti rodičů cítí lépe a snadněji se pak podaří vyslychajícímu s nimi navázat kontakt a získat od nich výpověď. Jiné se naopak před rodiči mohou stydět a v jejich přítomnosti se uzavírají do sebe a vypovídat nechtějí.

Je zřejmé, že se výslechu dítěte nebudou účastnit členové rodiny, o kterých je známo, že mají nějaký vztah k předmětu výslechu a mají zájem na obsahu výpovědi. Nejsou ojedinělé případy, kdy tyto osoby mají špatný vliv, přemlouvají dítě, aby se nepřiznávalo nebo nevypovídalo o trestné činnosti jiných. Může jít i o zaujatost rodičů vůči orgánům činným v trestním řízení, která také nenapomáhá úspěšnosti výslechu.

V praxi se vyskytují i jiné krajnosti. Může to být to nepřiměřená snaha rodičů vyhovět přispět orgánům činným v trestním řízení, která je zdrojem nesprávného chování a v dítěti vzbuzuje pocity strachu či ostychu. Proto není možné čekat, že rodiče se budou v průběhu výslechu chovat zcela nestranně a že

²⁴ Podrobněji k tomu § 102 odst. 1 trestního řádu

nebudou reagovat na výpověď svého dítěte, ať již souhlasně či naopak. Jakmile dítě tyto reakce zpozoruje, ihned se jim podřizuje či přizpůsobuje. Přitom vyslyšající tomuto jevu v podstatě nemůže zabránit.

Přibrání rodičů k výslechu je tedy třeba řešit vždy individuálně v závislosti na osobnosti vyslychaného dítěte. Po celou dobu je třeba brát ohled na cíl stanovený trestním řádem, tedy může-li to přispět ke správnému provedení výslechu.²⁵ Z tohoto důvodu je zapotřebí buď omezit účast rodičů jen na nezbytnou dobu v úvodní fázi výslechu, do chvíle než se vyslyšajícímu podaří překonat počáteční nedůvěru dítěte a naváže s ním potřebný kontakt, nebo učinit opatření, aby tato účast měla pozitivní vliv na výsledek výslechu. Proto se doporučuje před výslechem prokonzultovat s rodiči jejich chování při výslechu, upozornit je, že eventuální otázky mohou klást jen se souhlasem vyslyšajícího a zdůraznit, že v žádném případě nesmí komentovat výpověď dítěte a už vůbec nedávat najevo své rozhořčení nebo jiné emocionální projevy.

Je-li jako svědek vyslyšána osoba mladší patnácti let o okolnostech, jejichž oživování v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, požaduje trestní řád přizvání pedagoga nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže. Takový výslech je nutné provádět zvláště šetrně a po obsahové stránce tak, aby jej v dalším řízení zpravidla již nebylo třeba opakovat.²⁶ Pedagog, dětský psychiatr nebo psycholog, tedy osoby, které mají zkušenosti s výchovou mládeže, mají pomoci vyslyšajícímu vytvořit situaci působící kladně k získání úplné a pravdivé výpovědi od vyslychaného dítěte. Mohou poskytnout i radu, v jakém pořadí a jak mají být formulovány otázky v daném konkrétním případě. To tedy znamená, že jejich účast při výslechu má být efektivní a má přispět k cíli výslechu, který zákon sleduje.

Přítomnost pedagoga nemusí být vždy jen pozitivní, ale může být i na závadu. Učitel je pro dítě v určitém směru osobou blízkou, nadřizenou, vyžadující poslušnost a respekt, a to může při výslechu vést k ostychu, strachu,

²⁵ Podrobněji k tomu § 102 odst. 1 trestního řádu

²⁶ Podrobněji k tomu § 102 trestního řádu

uzavřením se do sebe a mlčením. Proto by měl vyslychající před rozhodnutím, zda a kterého pedagoga přizvat k výslechu zvážit, jaké jsou skutečné vztahy mezi dítětem a vyučujícím. Má-li nějaké pochybnosti o kladném působení přítomnosti učitele, pak je lepší přizvat učitele, který nemá vztah k dítěti ani předmětu výslechu, případně přizvat dětského psychiatra nebo psychologa, kteří budou plnit úlohu odborných konzultantů. Kromě toho tito odborníci mohou identifikovat duševní stav dítěte, který může odrážet znovuprožívání strachu nebo dokonce nebezpečí psychického traumatu a navrhnout přerušeni výslechu.²⁷

4.4. Úloha výslechové místnosti

Vhodné výslechové prostředí je základ pro správně vedený výslech, je důležité pro oboustrannou pozornost a soustředěnost. Má vliv na navázání kontaktu s vyslychajícím a získání důvěry k němu. Zákon nestanoví přesně, kde má být výslech prováděn, ale praxe ukazuje jako nejvhodnější místo výslechovou místnost, vyhrazenou pro tyto účely, kde je možno vytvořit podmínky pro maximální efektivitu výslechu.

Něco jiného platí pro děti. Z psychologického hlediska výslech nemá provádět policista v uniformě a dítě se nemá vyslychat v úředních místnostech, protože toto pro dítě nezvyklé prostředí může mít značný vliv na jeho emoční a volní procesy, navozuje pocity strachu a úzkosti, které mohou výpověď značně znehodnotit nebo dokonce vytvořit velmi obtížně překonatelný komunikační blok. Pokud není možné provést výslech jinde, je nutné výslechovou místnost přizpůsobit. Seznámit se okruhem zájmů dítěte, uspořádat ji tak, aby se v ní dítě cítilo dobře a aby vybavení mohlo sloužit i k navázání kontaktu s dítětem. To znamená například umístit do místnosti knihy, obrazy, hračky aj. Také je možné dítěti dovolit, aby si s sebou vzalo svou vlastní oblíbenou hračku. Pokud dítě nechce nebo nemůže hned začít vypovídat, je vhodné začít výslech formou hry nebo kresbou.

²⁷ Protivinský, M., Musil, J., Prerad, V.: Taktika výslechu v přípravném řízení trestním, s. 78n.

Pro výslech dětí jsou zřizovány speciální výslechové místnosti, které spíše než kancelář připomínají dětský pokoj. Například v Liberci je místnost vybavena autíčky, panenkami, barevnými polštáři a na podlaze je obrázkový koberec. Kamery jsou umístěné za květinami a citlivé mikrofony schované za trubkami radiátoru tak, aby působily co nejméně rušivě.

„S dítětem pracuje jen jeden člověk. Vše se nahrává. Ostatní, kteří musí být ze zákona výslechu přítomní, jsou ve vedlejší místnosti. Pokud se také chtějí na něco zeptat, napíší svůj dotaz na počítači, vyšetřovatel si ho přečte na svém notebooku, a otázku zakomponuje do rozhovoru s dítětem,“ popsal nové postupy šéf liberecké krajské kriminálky Stanislav Briestenský.²⁸

4.5. Navázání kontaktu

Úloha navázání kontaktu spočívá především ve vytvoření optimální situace pro získání úplné a pravdivé výpovědi. Vztah mezi vyslychajícím a vyslychanou osobou se dynamicky vyvíjí. Chování vyslychaného je motivováno různými faktory, kterými jsou například procesní postavení, věk, zainteresovanost v trestní věci. Vždy je nutný individuální přístup. Volba způsobu závisí také na stanovisku, které zaujímá vyslychaná osoba k výpovědi.

K navázání kontaktu s dítětem je třeba mnohem více času, úsilí, tolerance a profesionality ze strany vyšetřovatele. Snaha o pochopení prostředí, v němž se dítě pohybuje a znalost hodnot, které vyznává, tento proces usnadňují.

Ukázka navázání kontaktu :

- s tříletým dítětem :

„Ahoj, pojď dál. Jmenuji sea budu si s tebou povídat a hrát si.“

²⁸ Podrobněji k tomu Machová, M.:Kdo tě týral? Děti budou u výslechu obklopené hračkami <http://aktuálně.centrum.cz./domáci/soudy-a-právo/clanek.phtml?id=61858> ze 7.10.2008

„Tady za mnou stojí kamera, která sleduje jak si hraješ a co si spolu povídáme. To je proto, abych si nemusela nic psát a také proto, abys nic z toho, co si tu budeme říkat nemusel/a nikde opakovat znovu.“

- s dítětem školního věku:

„Prosím, pojd' dál. Posad' se tady.“

„Jmenuji se..... a pracuji jako (lékař, psycholog, sociální pracovníce, policista atd.). Víš co (lékař, psycholog, sociální pracovníce, policista, atd.) dělá?“

„Máš pravdu, vyšetřujeme, léčíme, snažíme se pomáhat lidem. Taky mluvíme s dětmi a pomáháme jim.“ (Pauza na otázky dítěte.)

„Podívej se kolem. V tomto pokoji je kamera. Budeme natáčet náš rozhovor proto, abych se mohl na to, co říkáš, plně soustředit a nemusel se rozptylovat psaním. Ta nahrávka bude taky sloužit k tomu, abys nemusel/a všechno říkat znovu. Potom, co skončíme, bude nahrávka uložena na bezpečné místo, aby k ní nikdo nemohl. Nikdo se na ní nebude koukat bez toho, abychom s tím souhlasili.“

„Chceš se na něco zeptat?“ (čekání na odpověď) „Pokud ne, budeme pokračovat v natáčení, ano?“²⁹

Problematickou oblast tvoří i vhodné poučení. Příhodné zde nejsou citace zákona, protože pro dítě jsou nepřiměřené jejich věku a nepochopilo by je. Naopak by je mohlo brát jako zastrašování. Tím by mohlo dojít ke zmaření úspěchu výslechu, protože mezi vyslychajícím a vyslychaným by se vytvořila bariéra. Vhodné je přiměřeně jeho věku zdůraznit potřebu mluvit pravdu a přesvědčit o škodlivosti lži a lživé výpovědi.

Příklady poučení, vysvětlení rozdílu mezi pravdou a lží:

„Dnes si budeme spolu povídat o něčem, co je velmi důležité. Než začneme, ráda bych věděla jestli víš, jaký je rozdíl mezi tím, když někdo říká pravdu nebo lže.“

²⁹ Srov. Weiss, P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 120; dále jen Weiss, P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí

„Řekni mi vlastními slovy co znamená slovo pravda.“

„Co pro tebe znamená lež.“

Dáme příklad pravdivého a lživého výroku a zjišťujeme kompetenci dítěte.

„Prší uvnitř pokoje“ (dítě odpoví ano nebo ne) „když řeknu, v tomto pokoji prší, bude to pravda nebo lež?“

Pokud dítě není schopno rozlišit lež od pravdy, vyšetřující se může pokusit jednoduchými slovy rozdíl definovat

„Pravda je něco, co se skutečně stalo. Lži jsou věci, které se doopravdy nestaly, věci fantazie, které jsou vymyšlené.“

Pokud opravdu neznáš odpověď na moji otázku můžeš klidně říci nevím a když jí nerozumíš, řekni nerozumím a já se tě zeptám jinak.“

„Vše o čem si tady teď budeme povídat, musí být pravdivé, nic nesmí být vymyšlené nebo předstírané. Taky nesmíme nic vynechat. Dobře?“³⁰

4.6. Dokumentace výsledku

Veškeré informace, které jsou získány v průběhu výsledku nebo i realizací zvláštních způsobů dokazování, je nutno pro další potřeby trestního řízení trvale dokumentovat. Obligatorní formou dokumentace všech procesních úkonů a kriminalistických metod je protokol.³¹ Jde o písemné zaznamenání daného úkonu jehož obecné náležitosti stanoví i další specifikaci stanoví trestní řád.³²

Od účinnosti novely trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb.³³ existuje možnost i použití zvláštních prostředků při protokolaci. Je to možnost pořídit zvukový či obrazový záznam doložený na vhodném technickém nosiči k protokolu.

³⁰ Srov. Weiss, P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí. s. 121.

³¹ Srov. Němec Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty, s. 212; Tiplica M. a kol.: Doplnková skripta z kriminalistiky. Praha: Policejní akademie, 1997, s. 130

³² § 55 a n. trestního řádu stanoví obecné náležitosti dokumentace výsledku a jeho specifiky, § 90 a n. trestního řádu obsahuje podrobnější úpravu dokumentace výsledku obviněného a § 97 a n. podrobnější úpravu výsledku svědka

³³ Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony nabyli účinnosti od 1.1.2002

Audiovizuální záznam zachycuje kromě přesného obsahu výpovědi také celkovou atmosféru výpovědi a stav vyslychané osoby během výslechu, čímž umožňuje kvalitnější posouzení zákonnosti celého úkonu. I přes použití nejrůznější dokumentační techniky však nelze opomenout protokolární dokumentaci výslechu či jiného úkonu a písemný protokol musí být pořízen vždy.³⁴

Trestní řád ukládá v zájmu duševního a mravního vývoje vyslychat osobu mladší patnácti let pokud možno jen jednou.³⁵ Zápis na počítači či psacím stroji působí rušivě, čímž se ztrácí kontakt s dítětem. Proto je pro takový výslech nejen vhodné, ale někdy dokonce nutné použití nahrávacího zařízení. Písemná protokolace výpovědi těchto osob přináší možnost nedostatků a chyb, navíc nahrávkou je možno předejít nedorozumění, které by chybná protokolace mohla přinést. Zároveň se tím předchází „překladač“ výpovědi dítěte při zápisu do řeči dospělých.³⁶ Navíc správně a úplně provedený a zdokumentovaný výslech v přípravném řízení není nutné opakovat a dítě již nemusí o věci znovu vypovídat.

5. VÝSLECH DĚTÍ

5.1. Zvláštnosti výslechu dětí

Mínění o schopnosti dítěte podat výpověď tak, aby byla pravdivá a úplná se vyvíjelo. Od skeptických názorů, podle nichž děti nejsou schopny pravdivě vypovídat a jejich výpověď bývá zpravidla nepřesná a obsahující mnoho chyb³⁷,

³⁴ Podrobněji k tomu § 55 trestního řádu

³⁵ Srov. § 102 trestního řádu

³⁶ Srov. Netík K., Netíková D.: Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky. Praha: Karolinum, 1991, s. 15; dále jen Netík K., Netíková D.: Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky

³⁷ Tuto teorie zastávali např. A. Binet a W. Stern

se v současnosti má za to, že děti jsou běžně schopny poskytnout věrohodnou výpověď. Jen je třeba brát v úvahu některé psychologické zvláštnosti dětí.³⁸

Obtížnost výslechu osob této věkové kategorie se vyznačuje řadou specifických zvláštností podmíněných rozdílným vývojem psychiky na jednotlivých stupních vývoje a dále řadou individuálních zvláštností v jednotlivých složkách psychiky, např. v poznávacích procesech, v citovém životě, v zájmech, schopnostech apod.

Při výslechu dítěte je velmi důležitá příprava, vyslychající musí brát v potaz v každém individuálním případě věk, duševní a tělesnou úroveň jedince. Je nutné uvědomit si následující specifika a s nimi spojené možné problémy vypovídací hodnoty informací získaných výsledkem dítěte, kterými jsou odlišná úroveň dětského vnímání, svéráznost dětské paměti a dětská fantazie.³⁹

Dětské vnímání se vyznačuje vlastní svérázností. To, co dospělý člověk snadno přehledne nebo přejde jako nepodstatné, může upoutat pozornost dítěte. Stejně tak tomu je i naopak, kdy to, co dospělý považuje za důležité a významné, nemusí dítě vůbec zaujmout. Je to způsobeno rozdílnými zájmy, potřebami, zaměřením. Proto mohou být některé dětské výpovědi nebývale přesné a podrobné a naopak. Vjemové zážitky dětí a dospělých jsou jiné, přitom a mohou být děti při výpovědi stejně věrohodnými jako dospělí. A to i přesto, že děti vnímají mnoho věcí nepřesně a neúplně. Jejich prostorové vnímání vlastností předmětů je velmi nepřesné a nedostatek zkušeností vede i k jejich nepřesnému popisu. Roli zde hrají i rozdílné životní zkušenosti.

Důležitá je také forma vnímání, zda jde o úmyslné nebo bezděčné vnímání události. U dětí je problém časté tékavosti, kdy je jejich pozornost neustále odváděna a ony nejsou schopny ji trvale udržet. Úmyslná pozornost a soustředění

³⁸ Srov. Čírtková, L., Červinka, F.: Forenzní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o. 2004, s. 80 ; dále jen Čírtková, L., Červinka, F.: Forenzní psychologie

³⁹ Podrobněji k tomu Matiašek, J., Bárta, B., Soukup, J.: Psychologie a výslechová praxe. Praha: Orbis, 1968, s. 45; dále jen Matiašek J., .Bárta, B., Soukup, J.: Psychologie a výslechová praxe

především u mladších dětí je nestálé, rozvíjí a udržuje se až vzdělávacím procesem.

Dětská paměť má svérázný charakter. Převládá obrazný ráz, paměť se opírá o názorně vnímané vztahy předmětů. Je to dáno nedostatečně rozvinutou životní zkušeností a nedostatkem abstraktního myšlení, kdy převládá mechaničnost nad logičností. Podstatnou podmínkou zapamatování je, aby osoba, která určitou věc nebo událost vnímá, jí i rozuměla. U dětí však toto není podmínkou, zvláště menší děti si pamatují to, co vnímaly, přestože tomu nerozumí. Zároveň ale děti rychle zapomínají, na jejich paměť má mnohem větší vliv než na dospělého člověka délka doby, která uplynula od vnímání do reprodukce. V dětství jsou staré dojmy neustále překrývány novými a novými zážitky a vjemy.

Svou roli hraje také dětská fantazie, kterou děti často nahrazují mezery v paměti. Může dojít až k tomu, že po několikerém opakování smyšlené fantazie jí dítě natolik uvěří, že již nebude schopné rozlišit pravdivé části od vymyšlených.⁴⁰

Co se týče vybavování zapamatovaných faktů, to se vyznačuje změnami na rozdíl od původně vnímané události, jsou to změny spojené se zapomínáním i se schopností přesné a správné formulace myšlenek. Při vybavování je největší pravděpodobnost, že dojde k ovlivnění vyslýchaného. K sugesci jsou nejnáchylnější právě děti. Čím více se vsugerované vzpomínky vryjí do paměti, tím „pevnější půdu“ v ní získávají. Nové výtvořiny paměti překrývají starší, doplňují mezery a do mysli se tak vnášejí city a emoce, které nikdy neexistovaly.

Při výslechu může sugestibilitu ovlivnit také vyslychající. Velkou roli hraje jeho autorita. Děti jsou náchylné vypovídat tak, jak si to podle jejich mínění přeje osoba, která výslech provádí. Snaží se odhadnout jeho očekávání a také jim vyhovět. Vyslychající by proto měl formulovat své otázky tak, aby nenaznačovaly směr odpovědi.

⁴⁰ Matiašek J., Barta, B., Soukup, J.: Psychologie a výslechová praxe, s. 48n..

V sugestivním působení na děti můžeme rozeznávat:

- sugesci napovídáním, našeptáváním,
- sugesci skrytým volním nátlakem,
- sugesci otevřeným volním nátlakem.

V prvním případě může vyslychající svými otázkami zmást paměť dítěte, ve druhém je dítě ovlivněno tím, co mu dospělý tvrdí, předstírá nebo nadhodí, čemuž se dítě vnitřně přizpůsobuje, aniž o tom ví. V posledním případě je naděje na ovlivnění nejmenší, vyslychající se otevřeně postaví názoru dítěte na odpor a snaží se jeho názor přemoci. Zde se ale může projevit dětská mentalita, kdy se dítě uzavře do odmítavého postoje, ze kterého nemusí být vyvedeno ani usilovným přemlouváním.⁴¹

Dalším nebezpečím jsou sugestivní otázky. Sugestivní otázky jsou takové, které vyjadřují určitý konkrétní postoj tazajícího k tomu, co se má otázkou zjistit. Jejich nebezpečí vystupuje při každém výslechu. Náš trestní řád jejich používání obecně zakazuje aniž by nějak blíže formuloval, které otázky se za ně považují.⁴²

Příklady sugestivních otázek:

Otázka: „Měla osoba X krátké vlasy anebo dlouhé? Dlouhé, že?“

Odpověď: „Dlouhé.“⁴³

Otázka: „Neměl pachatel v ruce nůž?“

Otázka: „Měl pachatel v ruce nůž nebo sekeru?“⁴⁴

Nejen obsah otázek může způsobit ovlivnění vyslychaného. Značnou roli hrají i gesta, mimika, projevy uspokojení nebo zklamání nad odpovědí,

⁴¹ Podrobněji k tomu Matiašek J., Barta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie. Praha: Orbis, 1966, s. 121n.; dále jen Matiašek J., Barta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie

⁴² Podrobněji k tomu § 92 odst. 3 věta druhá a § 101 odst. 3 věta druhá trestního řádu

⁴³ Boušková, T.: Niektoré psychologické aspekty svedeckej výpovede dieťaťa v trestnom konaní. Čs. kriminalistika 1979 1, 2, s. 23-30

⁴⁴ Srov. Matiašek J., Barta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, s. 127

napomínání. Zvláštní důležitost má tón a modulace hlasu, intonační zabarvení, otázka, která může být položena klidným, zvýšeným nebo silným hlasem až křikem. Zabarvením hlasu je možné navázat důvěru a kontakt, stejně jako vyjádřit nelibost či odpor.

Děti jsou také obecně náchylnější i k citové nákaze či nápodobě. Na rozdíl od sugestibility citovou nákazou rozumíme přejímání citových reakcí od druhých osob, s nimiž je jedinec ve společenském styku. Nákaza je jev sociálního vlivu, ve kterém původce nedává otevřeně najevo žádný úmysl druhého ovlivnění.

Podrobně se tímto sociálně psychologickým problémem zabýval A. Jurovský, který nejenže potvrzoval poznatky o citové nákaze a jejího vlivu na děti, ale také zdůrazňoval, že se přímý přenos citových projevů například přenos radosti, smíchu, strachu nebo zlosti zároveň uskutečňuje i u dospělých. Kromě těchto základních citových reakcí se přenášejí například i společenské sympatie a antipatie.⁴⁵

S úlohou sympatií a antipatií ve výslechové praxi je třeba vždy počítat. Často ovlivňuje věrohodnost výpovědi svědků, poškozených i obviněných. Toto ovlivnění však nelze vyloučit ani u znalců. Rovněž není pochyb o tom, že postoj jednání i řeč vyslychajícího, státního zástupce, soudce či obhájce jsou zasaženy sympatiemi nebo antipatiemi někdy v menším, jindy ve větším měřítku. I když je celkem vžitým názorem, že obhájce nebo naproti němu státní zástupce mohou být zaujatí, v našich podmínkách to neplatí. Zaujatost vyšetřovatele stejně tak soudce je nejen vyloučena, ale vzhledem k důsledkům trestuhodná. V souvislosti s tím je nutno upozornit na skutečnost, že zaujatosti a neobjektivnosti vzniklé na základě citové nákazy, podléhají mnohem snadněji ženy než muži.

Z výzkumů citové nákazy u dětí dochází autoři v podstatě ke shodnému závěru, že dítě se tím pravděpodobněji nakazí chováním druhého člena skupiny, čím větší moc se tomuto druhému členovi připisuje; dítě tím pravděpodobněji

⁴⁵ Podrobněji k tomu Matiašek J., Barta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, s. 133n.

přijímá přímé pokusy o ovlivnění, čím větší je předpokládaná moc druhého člena skupiny, který ho ovlivňuje; průměrné dítě směřuje k submisivnímu chování vždy spíše vlivem členů skupiny s větší předpokládanou mocí; čím podle svého mínění více předpokládané moci má dítě, tím pravděpodobněji působí přímým chováním na jiné; dítě s velkou předpokládanou mocí činí více pokusů o ovlivnění jiných a je v těchto pokusech úspěšnější, než dítě s malou mocí; ani výška ani váha dětí nemají jednoznačný vztah k předpokládané moci; za děti s největší předpokládanou mocí se posuzují nejschopnější „rváči“, mající převahu nad ostatními a konečně děti s velkou předpokládanou mocí jsou oblíbenější a častěji jsou samotnými dětmi voleny jako jejich zástupci, vůdci apod.⁴⁶

Citované výsledky zjištěné z výzkumu ukazují podmínky vzniku a síly v případech citové nákazy. Citové nákaze dítě podlehně tím dříve, čím větší je předpokládaná síla zdroje. Význam těchto zjištění má značný forenzně psychologický význam v objasňování příčin delikventního chování mezi dětmi i v působení citové nákazy při výslechu skupiny dětských svědků například z jedné školní třídy.

S pojmem nákaza se setkáváme nejen jako s prvkem v sociální psychologii, stejně tak se objevuje v kriminálně psychologické literatuře. Vliv nákazy je nejvýraznější u dětských a mladistvých svědků, zvláště v mravnostních deliktech. Velká podobnost či shodnost výpovědí těchto svědků by při posuzování věrohodnosti jejich výpovědí měla vést vyslychajícího vždy k úvaze o možném vlivu nákazy. Emocionální přenos je obecně spontánnější, než přenos myšlenek a názorů, proto je vliv nákazy možná častější než vliv sugestibility a vyskytuje se častěji než se v praxi předpokládá.

V praxi bude nesmírně obtížné určit konkrétního jedince představujícího zdroj nákazy. Děti se snadno přidávají na tu stranu, kde se nachází většina jejich vrstevníků. Ke strhnutí kolektivu dochází mnohem silněji a rychleji než dospělých osob, navíc tam, kde má událost ráz senzačnosti, se vytváří ideální prostor pro

⁴⁶ Matiašek J., Bárta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, s. 136; „Jedná se např. o N. Polanského, R. Lippita, F. Redla a H. Deutsche

spontánní uplatnění fantazie. U dětí běžná je snaha přidat k události něco vlastního, svého.

Ve svědectví hraje velmi důležitou roli čas, protože čím déle čas působí, tím hlubší je sugestivní a nákazový vliv okolí. Člověk se více vpraví do svých dojmů a více tím vnáší do své výpovědi osobní, subjektivní pojetí. Navíc časté opakování, tento duševní výtvar ještě upevňuje. Předpoklad, domněnka či tušení se začne ve výpovědi objektivizovat a všechno, co v časovém období od činu do výslechu bylo slyšeno, se v ní začleňuje jako součást něčeho autenticky prožitého. Působení této autosugesce je opět u dětí a mladistvých mnohem intenzivnější než u dospělých, má ovšem podobu jakéhosi nevědomého sebeovlivnění.⁴⁷

U dětí a mladistvých je jejich citová nevyrovnanost, emocionální nestálost, která se v jejich chování projevuje častou tendencí k přehánění, opět dalším základem, příznivým pro tvorbu náказы, stejně jako pro sugesci. Ovšem Autosugesce se nevyhýbá ani dospělé osobě, zejména pokud jde o osoby starší.

Popsané jevy jen odůvodňují a zdůrazňují potřebu rychlosti ve vyšetřování. Zkrácení doby mezi vyšetřovanou událostí a výsledkem jejího účastníka znamená podstatné snížení popsanych emocionálních a sugestivních vlivů, a tím také větší věrohodnost získaných výpovědí.

Ještě důležitější je to u svědka nebo poškozeného, u nichž bývá častokrát vyvolán pocit důležitosti a také nepostradatelnosti v roli, kterou svědectví často skrývá, přitom pro věrohodnost výpovědi je toto vyvolání pocitu velmi nebezpečné. Záleží proto v mnohém na jednání a vystupování vyslychajícího, aby tento pocit tlumil a rozhodně ho sám nijak neposiloval. Zvláště u dětí a mladistvých je rozhodující, aby pochopili, že vypovídat musí, že musí vypovídat pravdu, ale že jejich svědectví má ve vyšetřování daného konkrétního případu jen doplňující formu, poněvadž vyslychající už má nebo bude mít v ruce rozhodující důkazy. Nesmí se tím ovšem vyvolat druhý extrém, to znamená představu

⁴⁷ Podrobněji k tomu Matiašek J., Barta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, s.139

vyslýchaného svědka, že vyšetřování nemá zájem o jeho svědectví, neboť by zničil potřebný kontakt, založený mimo jiné na vzájemném respektování.

S citovou nákazou je tedy nutné ve výslechové praxi počítat jako s reálným se vyskytujícím sociálně psychologickým jevem, stejně jako již s dříve zmíněnou sugescí. Avšak bez ohledu na věk, nezjistí-li vyslýchající citovou nákazu již při prvním výslechu, bude ji jen s velkými obtížemi odstraňovat při opakovaném výslechu.⁴⁸ Při opakovaném výslechu totiž vyslýchaný spíše reprodukuje to, co uváděl při prvním výslechu než aby popisoval jaký byl sled událostí. U dětí pak jejich fotografická paměť projevující se v uvádění rozsáhlých podrobností může zmást i jinak zkušeného vyslýchajícího.

Nápodoba jako další typický pochod v duševním životě člověka má rovněž forenzně psychologický význam. Prakticky to znamená přebírání úkolů a činů jiných osob. Liší se tedy od citové nákazy, u níž jde o přebírání citů i od sugescí, u níž jde zvláště o přebírání názorů, myšlenek a nápadů.⁴⁹

V největším měřítku se s nápodobou setkáváme v projevech chování dětí a mládeže, i když styl a důvod napodobování by bylo zvláště u dětí nepochybně velmi obtížné popsat. U dětí hraje velmi výraznou roli jak pozorování chování dospělých osob, a to zejména z nejbližšího společenského okolí⁵⁰ tak i odporovaná činnost hrdinů různých filmů, literárních postav a v poslední době také postav z počítačových a obdobných her. Nápodoba chování druhých lidí, u dětí nápodoba zvláště dospělých osob, se děje jak v sociálně kladném smyslu, tak i ve smyslu asociálním. Různé poruchy v oblasti sociálních vztahů a chování jako např. vystupňovaná zuřivost či zlostnost, krutost, brutalita, vzdorovitost, lhavost, destruktivní sklony aj. mají svůj častý původ v napodobování druhých osob, s nimiž se dítě dostává do styku. Je pochopitelné, že toto napodobování nabývá na síle, jestliže se podobný styk opakuje anebo jestliže je dokonce trvalý.

⁴⁸ Zvláště u dětí, trvajících tvrdošijně na svém je vůbec otázka zda se mu to podaří

⁴⁹ Podrobněji k tomu Matiašek J., Barta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, s. 140n.

⁵⁰ Zejména se jedná o rodiče, další příbuzné, sousedy, učitele atd.

Před vyslychajícím, ale vůbec před kterýmkoli orgánem činným v trestním řízení stojí tedy úkol brát vliv nápodoby v potaz a nezapomínat při vyhodnocování výpovědi a při analýze trestného činu (zejména jeho subjektivní stránky) na její úlohu jako faktoru uplatňujícího se jak v příčinách, tak v průběhu páchaní trestného činu. Podobně též může nápodoba představovat činitele, významně působícího v trestných činech spáchaných skupinami dětí či mladistvých.

V některých případech je ostatně možné poznat vliv či stopy nápodoby i v tom, jaký postoj zaujímá vyslychaný jak k výsledku, tak i k řízení před soudem. Zde se projevuje nutnost pečlivé přípravy na výslech, neboť při dokonalé přípravě není problematické zjistit záliby vyslychaného a pokud by se později při výslechu projevila nápodoba zjištěná na základě zjištěných zálib, může je vyslychající celkem snadno zjistit, tlumit a likvidovat. Vědomosti vyslychajícího jsou tu jeho nejdokonalejší zbraní.

Významným momentem v nápodobě je příjemné uspokojení, které se dostavuje u jedince při napodobování svého vzoru z okolí. Právě zmíněná citová složka je nepochybně důležitým faktorem, určujícím urputnost i četnost výskytu nápodoby. Důležitým faktorem nápodoby může být i ten aspekt, že nápodoba probíhá jak s vědomým záměrem (dělat to, co dělají druzí), tak bez uvědomění. Výskyt tohoto mechanismu má pak svůj podstatný forenzně psychologický význam pro posuzování činu a vůbec pro výslechovou praxi, např. pro kladení otázek obviněnému.

Z dalších důležitých faktorů příhodných pro vznik nápodoby je nutné upozornit na úlohu společenské prestiže a autority, jejíž aspekty jako popularita, společenská obliba, důležitost společenského postavení, funkce, vzdělanost, sportovní, umělecké, vědecké úspěchy, fyzická síla atd. jsou jen některými z hledisek pro napodobování. S tím souvisí i poznatek, že mnohem méně se uplatňuje napodobování mezi společenskými vrstvami, které jsou si blízké, než mezi těmi, kteří jsou od sebe značně vzdálené.

Další důležitou roli hraje věk. I když existují v praktickém denním životě výjimky, přesto však převládá sklon mladších napodobovat starší osoby.

Jiným významným momentem je fakt, že napodobování úkonu jiného člověka musí mít nějaký smysl a význam pro toho, kdo ho napodobuje, že člověk nemá tendenci, podle které by napodoboval či slepě činil to, co vidí u ostatních, vrozenou. Pokud tak koná, činí tak na základě podmiňování, tzn. že vnímaný úkon jiného člověka se mu stává podmíněným impulsem, signálem k úkonu.

Jako shrnutí všech výše popsaných a poukázaných momentů, je možno říci, že nápodoba je v duševním životě člověka běžný úkon. Je osobitou formou jeho vyrovnávání se se společenskými podněty, která probíhá podle oněch určitých zákonitostí jako učení se v širším slova smyslu. Je to specifická forma konání ve společenských podmínkách.⁵¹

5.2. Taktické postupy výslechu – analýza výpovědi

Analýza výpovědi v průběhu výslechu je taktický postup zakládající se na principech formální logiky a na učení obecné i forenzní psychologie, nejde o analýzu trestně procesní a o analýzu kriminalistickou. Cílem je zjištění, zda je vyslýchaný způsobilý vnímat správně a úplně, vnímané události si nějakou dobu pamatovat a zda je schopen je věrohodně reprodukovat. Tato analýza je spojena s použitím dalších taktických postupů, a to i s taktickým postupem vedoucím k překonání postoje vyslýchaného vypovídat lživě.

Pokud ale vyslychající používá postup k překonání orientace vypovídat lživě, přestože vyslýchaný podle svého mínění vypovídá pravdu a vyslychající to nereflkuje, může dojít k vyvolání nedůvěry vyslýchaného. Naopak zjistí-li vyšetřovatel lživou výpověď, má volnou cestu k získání pravdivé výpovědi za použití příslušných taktických postupů.

⁵¹ Srov. Matiašek J., Barta, B., Soukup, J.: Výslech a psychologie, s. 142

Pro vytvoření možnosti k hodnocení výpovědi z hlediska úplnosti a věrohodnosti je zejména nutné, aby vyslýchaný sdělil všechny podrobnosti, které o věci ví. Dále aby uvedl, kde tyto informace získal, zda je vnímal sám nebo se o nich dozvěděl od jiných osob a kdo může jeho výpověď potvrdit.⁵²

5.2.1. Analýza výpovědi svědka

Při analýze výpovědi svědka se hodnotí zda údaje vyslýchaného odpovídají skutečnosti, zda je výpověď věrohodná. Toto hodnocení se provádí srovnáním údajů ve výpovědi s ostatními důkazy, prověřením vnitřní shody samotných údajů ve výpovědi a vyjasněním dalších důležitých okolností.⁵³

Pokud údaje souhlasí s ostatními důkazy, není zpravidla důvod mít pochybnosti o jejich věrohodnosti. Jsou-li údaje v rozporu, nelze dělat ihned závěry, že údaje ve výpovědi jsou lživé, protože vyslýchaný se mohl mýlit, něco zapomenout, mohlo dojít k překrytí dřívějších vjemů vjemy pozdějšími.

Pokud vznikne nesoulad výpovědi s ostatními důkazy, lze dojít při hodnocení výpovědi k několika závěrům. A to, že svědek vypovídá v rozporu z důvodu deformace získané informace během některé ze tří etap jejího formování⁵⁴ nebo svědek lže anebo svědek mluví pravdu, ale ostatní důkazy jsou s jeho výpovědí v rozporu.

Závěr o tom, že svědek podává lživou výpověď, bude při porovnání s dalšími důkazy zdůvodněn zejména, pokud svědek vysvětluje okolnosti

⁵² Podrobněji k tomu Protivinský, M., Musil, J., Prerad, V.: Taktika výslechu v přípravném řízení trestním, s. 43

⁵³ Podrobněji k tomu Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty, s. 208; Protivinský, M., Musil, J., Prerad V.: Taktika výslechu v přípravném řízení trestním, s. 44; Kacařířková, M.: Věrohodnost výpovědi nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. Právo a rodina, 2001, 2; dále jen Kacařířková, M.: Věrohodnost výpovědi nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení

⁵⁴ Etapami poznání jsou vnímání, zapamatování, reprodukce.

dostatečně zjištěné jinými důkazy zcela opačně, či naopak tyto okolnosti vysvětlit odmítá, dále v případě, že se odchyluje od dostatečně zjištěných okolností či je nedostatečně objasňuje, přestože podmínky, za kterých okolnosti vnímal, nemohly vjem negativně ovlivnit a také pokud se vymlouvá na špatnou paměť, či na to, že zapomněl události, které si musel dobře zapamatovat a nemohl je zapomenout.

Druhým způsobem hodnocení věrohodnosti výpovědi je prověrka její vnitřní shody. Podstatné rozpory ve výpovědi jedné osoby ohledně stejných okolností jsou zjevným znakem lživosti některé z výpovědi nebo všech. Jestliže člověk vnímal okolnosti trestného činu za dobrých subjektivních i objektivních podmínek a zapamatoval si je, pak by se při jejich reprodukci neměly vyskytovat nesrovnalosti a opakovaná výpověď by se neměla podstatně lišit od první.

Pokud člověk okolnosti trestného činu sám nevnímal a vypovídá o nich lživě, pak zpravidla v takové výpovědi nepromyslí celý řetěz okolností a jejich jednotlivých detailů. Proto se ve výpovědích k téže otázce projevují rozpory, zejména při opakovaném výslechu, protože si vyslýchaný obvykle nepamatuje podrobnosti, které vypověděl dříve. A poté, co si uvědomí nepřesvědčivost své výpovědi, začne ji měnit.

Třetím způsobem hodnocení hodnověrnosti výpovědi svědka je vyjasnění dalších okolností. Tedy mohl-li svědek znát okolnosti, o nichž vypovídá, měl-li k dispozici uváděné zdroje informací, měl-li dostatečně příznivé podmínky za nichž události vnímal a proč si tak dobře zapamatoval určitá fakta.

Při všech těchto třech způsobech analýzy výpovědi svědka během výslechu nelze nedoceňovat osobní pozorování toho, jak se svědek chová se zaměřením především na neverbální chování. Psychická a fyziologická činnost jsou spolu spjaty, a proto lze o psychické činnosti usuzovat podle fyziologických projevů. Jestliže svědek lže, pak se jeho strach před trestem za lživou výpověď může odrazit v jeho chování. Tento psychický stav se může např. projevit v delších přestávkách ve výpovědi, pokud ovšem tyto přestávky

nejdou spojeny s pokusy vzpomenout si na zapomenuté. Přerušování ve výpovědi často svědčí o vnitřním boji, který probíhá ve vědomí lhoutého svědka. Na jedné straně je to přání říci pravdu, na druhé straně nutkání říci to, co z různých důvodů považuje pro sebe za výhodné. Právě tento okamžik je pro vyšetřovatele velmi důležitý, neboť je nejvhodnější, aby zasáhl do tohoto vnitřního konfliktu svědkovy psychiky. Průvodním jevem lživé výpovědi svědka bývají také nesouvislé údaje následující po předchozí souvislé, plynulé výpovědi, rozporná tvrzení, nejistý tón, náhlé bezděčné pohyby, aj. Vypovídá-li svědek pravdivě, zpravidla vypovídá volně a podrobně. Pokud lže, snaží se zpravidla mluvit méně, plete se nebo bledne, červená se, chvějí se mu ruce, apod.

Všechny tyto fyziologické projevy jsou individuální, nemají důkazní hodnotu a neprotokolují se, neboť se mohou vyskytovat i u vyslychaných mluvících pravdu. Mají však kriminalisticko-taktický význam, neboť mohou přispět k získání pravdivých výpovědí, k upřesnění vyšetřovacích verzí nebo k vytyčení nových verzí a často jsou jediným a tudíž velmi cenným vodítkem zaměřujícím další průběh výslechu.⁵⁵

5.2.2. Analýza výpovědi obviněného

V podstatě se způsoby analýzy výpovědi svědka a obviněného prováděné za účelem zjištění její věrohodnosti od sebe neliší. Při výslechu zjišťujeme původ a obsah motivů té či oné výpovědi obviněného, a to na základě poznatků obecné a forenzní psychologie. Motivы vždy odrážejí určité potřeby člověka a formují se pod vlivem jeho citů. City a emoce tedy zapadají do motivů volných jednání. Mnohé z emocí a citů mají silný vliv na chování obviněného a tím i na charakter jeho výpovědi. Na jedné straně jsou to pozitivní emoce a city, na druhé straně emoce a city negativní. Pokud jde o pozitivní, jsou to například vlastní čest a důstojnost, upřímnost, stud nebo lítost. Negativními city a emocemi jsou emoce a city nemorální.

⁵⁵ Netík K., Netíková D.: Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky, s. 14

Zjistit motivaci obviněného k zaujetí jeho postoje při výslechu, je složité a zpravidla nereálné pro velké množství a různorodost citů a emocí, jejich vzájemné prolínání, zesilování a potlačování. Vše, co nutí člověka k činnosti, nutně prochází jeho vědomím a působí na jeho vůli. Motivem jeho jednání se stávají potřeby a city, jež si obviněný uvědomuje, podpírá při výslechu racionálními argumenty ve prospěch svých postojů. V motivaci působí tedy vzájemně a nerozlučně emocionální prožitky i důvody racionální.

Rozhodnutí, které učiní obviněný již na samém počátku výslechu (to znamená rozhodnutí, zda bude vypovídat pravdu, či lhát, popírat svou vinu zcela či zčásti, apod.) je tedy výsledkem toho, že dá vědomě přednost určitému motivu. Přitom rozhodující vliv pochopitelně mají právní vědomí, minulé zkušenosti či morální a volní kvality. Tento psychický proces obviněného není a nemůže být vyslychajícímu lhostejný. Vyslychající musí aktivně zasahovat do boje pohnutek a motivů obviněného a podporovat ty, které ho mohou přimět k pravdivé výpovědi. A právě v tom je psychologická podstata taktiky výslechu obviněného. Analogicky jako u citů a emocí zde můžeme hovořit o motivech pozitivních a negativních. Zvláště nás zajímají motivy negativní, protože ty potom vedou ke lživým výpovědím a ztěžují zjištění objektivní pravdy.

Nejčastějším motivem pro lživou výpověď obviněného, pro zaujetí obranného postoje, bývá strach z trestu a přání vyhnout se mu a tím i jeho následkům, strach před zveřejněním trestu, před veřejným odsouzením. Dále pak stud, který vyplývá z poznání, že spáchaný trestný čin je protiprávním jednáním, obava, že objasnění trestného činu povede k odhalení intimní stránky života obviněného, snaha utajit spolupachatele a účastníky trestného činu, obava ze msty dalších zainteresovaných osob či přesvědčení, že trestný čin nemůže být objasněn. V některých případech je motivem lživé výpovědi obviněného jeho nedůvěra k orgánům činným v trestním řízení vzhledem k předsudkům či antipatiím. Ještě komplikovanější a obtížněji zjiřitelné a rozlišitelné jsou motivy lživých výpovědí, v nichž se obviněný buď lživě přiznává k vlastní vině nebo obviňuje křivě jiné osoby.

Motivy lživého přiznání vlastní viny mohou být různé. Obviněný se snaží, aby nebyl potrestán skutečný viník. Příčinou zde mohou být příbuzenské či přátelské vztahy nebo vyhrožování a jiné působení za strany osob zainteresovaných na tom, aby nebyla zjištěna pravda. Nebo naopak se obviněný snaží získat od zainteresovaných osob nějaký osobní prospěch za to, že svalí vinu na sebe. Může se však také přiznávat k méně závažnému trestnému činu jen proto, aby se vyhnul odpovědnosti za závažnější trestný čin. Takovým doznáním méně závažného trestného činu může např. prokázat své alibi v trestném činu závažnějším nebo se může lživě přiznávat k vině jen proto, aby zkomplikoval a protáhl vyšetřování. Činí tak zejména tehdy, pokud si je vědom, že po určité době bude znemožněno či ztíženo odhalení trestného činu, který skutečně spáchal. Svou původní výpověď pak odvolá nebo dokonce prokáže své alibi.

Obviněný se může uchýlit ke lživému doznání své viny také z důvodu získání nějaké výhody od vyslychajícího. Mohou to být různé lživé, úskočné a někdy i pravdivé sliby vyslychajícího. Nepravdivě se přiznat k vině může obviněný i tehdy, ztrácí-li víru v dokázání své pravdivé výpovědi. V takovém případě se snaží nepravdivým přiznáním urychlit vyšetřování nebo soudní řízení a skončit své strádání. Konečně se může obviněný přiznávat k vině i proto, že se domnívá, že je skutečně vinen. Může to být např. u některých nedbalostních trestných činů nebo úmyslných trestných činů vzhledem k neznalosti institutu nutné obrany nebo krajní nouze.

Některé motivy lživé výpovědi se projevují obviněním jiných osob. V těchto případech může být motivem msta, závist, nepřátelství, snaha vyřídit si osobní účty, snaha podělit se o odpovědnost s jinými osobami či úplně na ně přenést vinu, snaha skrýt skutečné pachatele a jiné účastníky, snaha zatajit odcizený a ukrytý majetek. Psychologická analýza umožňuje na jedné straně odhalit bezprostřední pohnutky motivy jednání a cíle vyslychaného, které sleduje, na druhé straně odhalit i příčiny těchto motivů a podmínky napomáhající jejich formování.

Obdobně jako u svědka má i u obviněného velký význam pozorování jeho chování (především neverbálního) během výslechu. Tento taktický postup je u obviněného zpravidla ještě významnější než při výslechu svědka, neboť obviněný zpravidla prožívá skutečnost výslechu ještě intenzivněji a i jeho fyziologické reakce bývají výraznější.

Podle trestního řádu nemají chování obviněného, jeho mimika, gestikulace, intonace hlasu a fyziologické reakce důkazní význam. To však neznamená, že chování obviněného by mělo být vyslychajícímu lhostejné. Je nesporné, že vnímavý vyšetřovatel je někdy schopen zachytit a správně pochopit známky některých citů a pohnutek obviněného. Přitom nemá význam jen celkový stav obviněného, nýbrž změny jeho stavu během výslechu, kupříkladu zvláštní neklid či zmatenost při položení určité otázky, snaha vyhnout se vysvětlení určitých okolností případu, apod. Tyto příznaky jsou pro vyslychajícího signálem pro volbu další taktiky výslechu, přestože nemají důkazní význam.

Při analýze výpovědi dítěte je nutné přihlídnout ke všem zvláštnostem dětské psychiky, jako je zvýšená sugestibilita, horší paměť či zvýšená možnost výskytu fantazie ve výpovědi.⁵⁶

Problematickou se jeví, co se týče věrohodnosti výpovědi dítěte, zejména spolehlivost časových údajů.⁵⁷

5.3. Taktický postup pomoci vyslychanému při výslechu, aby si vybavil zdánlivě zapomenuté

Tento postup spočívá v působení na paměť vyslychaného s cílem ulehčit mu proces vybavování. Jde o kooperační proces, který se uplatní zpravidla při

⁵⁶ PhDr. Ing. Neumann, J.: K problematice speciální věrohodnosti výpovědi (část II.). Kriminálnístika, 2001, č. 4

⁵⁷ Kacafírková, M.: Věrohodnost výpovědi nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení

výslechu osoby jako svědka nikoliv jako obviněného, protože obviněný si obvykle velmi dobře pamatuje i detaily trestného činu, který spáchal. Protože proces zapamatování spočívá v uchování vjemů v nervových buňkách, při kterém se uchovává i řetězec okolností a detailů vzájemně spojených, jde při pomoci především o využití různých asociací, které mohou podpořit vzpomnutí.

Zejména jde o doporučení vyslýchanému, aby vypovídal chronologicky, co nejpodrobněji, aby nejprve objasnil, co předcházelo hlavní události, potom samotnou událost a nakonec, co následovalo. Současně je požadováno uvedení pramenů, z nichž informace získal a čerpal a kdo jiný může jeho informace potvrdit. Dobré je doporučení, aby si vyslýchaný vzpomněl na určité hraniční detaily, na jejichž základě si může vybavit zapomenutá fakta.

Pokud je nutné vybavení si časového děje, je možné doporučit, aby si vzpomněl na časový sled událostí a z něj vyvodil jednotlivé etapy až k souhrnnému obrazu o daném časovém úseku. Při využití asociace na základě vztahu příčiny a důsledku, jde o pochopení události jako příčiny nějakého důsledku či jako důsledek nějaké příčiny.

Pokud je nutné vzpomenout si na jméno, příjmení či číselný údaj, je vhodné poskytnout vyslýchanému nějaký seznam, např. telefonní, popřípadě doporučit, aby si vyslýchaný vybavil rozhovor s osobu jejíž jméno si potřebuje vybavit. Asociativních spojů lze také využít tím, že při výslechu použije nákrsky, modely, fotografie, plány, mapy aj. Také je možné použít i jiné kriminalistické metody, např. prověrku výpovědi na místě, provedení rekonstrukce či rekognice.

58

Nevhodné by bylo na svědka spěchat, nutit pouze výpovědi „k věci“. Veškerá tato doporučení je nutné používat citlivě a pouze tak, aby skutečně přispěla k vybavení si jednotlivých okolností.

⁵⁸ Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty, s.209; Protivinský, M., Musil, J., Prerad V.: Taktika výslechu v přípravném řízení trestním., s. 55

Tento postup je použitelný při každém výsledku bez ohledu na věk vyslychaného. Zejména postup, kdy vyslychající na vyslychaného nespěchá a nenutí ho soustředit pozornost pouze na ty události, které jsou pro případ bezprostředně relevantní, se u dětí jistě setká s úspěchem a přiblíží se tím možnost získat výsledkem dítěte úplnou a pravdivou výpověď.

5.4. Psychologické působení na vyslychaného k překonání jeho tendence vypovídat lživě

Tento postup využívají vyslychající, pokud jde o plně nebo částečně lhoucí obviněné i svědky. Tuto situaci je na rozdíl od výše popsané, kdy se vyšetřovatel snaží vyslychajícímu pomoci vzpomenout si, možné nazvat konfliktní a spočívá v působení na myšlenkové emocionální a volní procesy vyslychaného. Cílem je odhalit podstatu lživé výpovědi a změnit postoj vyslychaného tak, aby podal pravdivou výpověď. Vždy je lepší lži předcházet, než ji později odhalovat, prokazovat a vyvracet. Vyvracení lži je obtížné už jen proto, že ten, kdo lež pronese a nechá zaprotokolovat, u ní většinou setrvává. Přechod od lži k pravdě bývá spojený s obtížemi, ale postupem, který je možný a který není považován za nepřijatelný nátlak nebo za sugestivní ovlivňování, je přesvědčování. o nesmyslnosti, bezúčelnosti a škodlivosti lži. Tento úkol je pochopitelně jednodušší, pokud má vyslychající k dispozici důkazy a argumenty, které nelze vyvrátit. Složitější je dosáhnout změny lživé výpovědi v pravdivou i bez přesvědčivých argumentů, ale lze toho dosáhnout použitím správné taktiky. Ta by ale neměla být založena na klamání nebo vyvolání dojmu, že již existuje dostatek důkazů svědčících o vině, protože tato taktika je považována minimálně za spornou.

V souladu s platným právem lze na vyslychaného, který zaujal lhoucí postoj, použít zejména psychologické způsoby spočívající zvláště ve využití faktoru neočekávanosti a překvapení vyslychaného, nepřipravenosti vyslychaného ke lži či nedostatečné informovanosti lživě vypovídajícího o již získaných důkazech.

K překonání sklonu vyslýchaného vypovídat lživě se používají zejména tyto taktické postupy:

- využití pořadí výslechů několika svědků i několika spoluobviněných,
- využití stavu emocionálního napětí vyslýchaného,
- využití taktických možností trestněprocesního předpisu o souvislém výklad (monologu),
- vyjasnění příčin vedoucích ke lživým výpovědím a provedení opatření k jejich odstranění,
- stimulování kladných vlastností vyslýchaného,
- využití vnitřních rozporů ve výpovědi a rozporů mezi údaji vyslýchaného a ostatními důkazy k usvědčení ze lži a k dosažení změny postojů vyslýchaného.⁵⁹

Podstatou postupu využití pořadí výslechů několika svědků i několika spoluobviněných je pečlivě promyšlené stanovení nejvýhodnějšího pořadí k získání dostatku materiálu pro analýzu dalších výpovědí i pro odhalení možných rozporů mezi výpověďmi či jinými důkazy. Doporučuje se nejprve vyslechnout následující skupiny svědků, ty od kterých lze očekávat pravdivou výpověď, ty kteří mohli lépe vnímat, pochopit, zapamatovat si a reprodukovat událost, ty, kteří mají a mohou sdělit důležité informace o osobě obviněného, o ostatních svědcích o osobě poškozeného a o jejich vzájemných vztazích, osoby podřízené obviněnému, aby tak neměl čas je nějakým způsobem ovlivňovat a osoby, které byly svědky počátečních fází trestného činu.

Základem pro taktiku spočívající ve využití stavu emocionálního napětí vyslýchaného je skutečnost, že každý svědek i obviněný prožívá určité emoční napětí, u svědků k tomu dochází v důsledku neobvyklého postavení a v důsledku pocitu odpovědnosti za výpověď. Udržení přiměřeného emočního napětí svědka je vhodné, protože zostřuje pocit odpovědnosti a tím napomáhá dosáhnutí cíle výslechu. U obviněného lze pro vyvolání emočního napětí v účinné míře použít

⁵⁹ Srov. Protivinský, M., Musil, J., Prerad V.: Taktika výslechu v přípravném řízení trestním., s. 59; Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty, s. 210

emocionální experiment, jehož podstata spočívá v poskytnutí informace nebo věcného důkazu s cílem vyvolat reakci, z níž je možné vyvodit pravděpodobné závěry o vztahu k předloženým důkazům. Tato varianta však vyžaduje pečlivou přípravu, výběr účinného důkazu a vhodné načasování.

Taktické možnosti využití prvního stadia výslechu, to znamená souvislého výkladu (monologu) lze použít při výslechu svědka a obviněného v několika směrech. Je možné si udělat představu o psychologickém založení vyslýchaného, také o tom, zda chce vyslýchaný vypovídat pravdu nebo lhát. Pokud nechá vyslýchající vyslýchaného samostatně mluvit, může to přinést úspěch v podobě toho, že vyslýchaný řekne sám od sebe fakta o okolnostech trestného činu, na které by se ho vyslýchající ani neptal, protože neví, že vyslýchaný o nich něco ví nebo může vědět, zároveň vyslýchaný při souvislém výkladu sdělí někdy fakta, o kterých by na položené otázky neřekl pravdu, protože ve své výpovědi není tak obezřetný jako při odpovídání na otázky a neví, co vyslýchajícího zejména zajímá. Výslech má být veden tak, aby vyslýchaný vypovídal ve sledu vývoje událostí, maximálně podrobně a aby uváděl zdroje informací. To vše napomáhá ke vzpomnutí si i na zdánlivě zapomenuté okolnosti a tím k úplné a věrohodné výpovědi. Souvislý výklad nemá být přerušován, vyslýchající má pozorně naslouchat, zaznamenávat si poznámky pro protokolaci i pro stadium kladení otázek a současně si má dělat i závěry o postoji vyslýchaného a o jeho psychických zvláštěnostech. Nepřerušovat vyslýchaného ale neznamená, že vyslýchaný může hovořit o čemkoliv a jakkoliv. Nemluví-li evidentně k věci, má ho vyslýchající přerušit a upozornit ho na to; dále ho upozorňuje, aby uváděl zdroje svých informací, pokud tak nekoná sám od sebe, a aby uvedl, jaké reálné podklady má pro své soudy a úsudky. Vyslýchající také může, je-li to podle okolností případu účelné, přerušit souvislé líčení vyslýchaného, když vyslýchaný zřejmě lže a vyslýchající má možnost ho ihned z této lži usvědčit. Při souvislém líčení nedochází k negativnímu jevu, který je typický pro dialog, to znamená k tomu, že vyslýchaný soustředí svou pozornost na otázky, a tím může i bezděčně zkreslit reprodukci skutečně vnímaných okolností.

Při výslechu obviněného platí však ještě některé další zvláštnosti tohoto taktického postupu výslechu. Obviněný, který zná své obvinění a hrozící trest, může cítit potřebu vypovídat. Zejména ten, který se chce ihned přiznat k vině, aby se zbavil mučivých dohadů, jak by se měl zachovat nebo co ho čeká. Obviněný, který se rozhodl popírat svou vinu, chce vypovídat proto, aby se ujistil, že prozatím jeho verze před vyšetřovatelem obstojí. Zřejmě nejvíce pak cítí potřebu vypovídat nevinná osoba, která byla obviněna z trestného činu. Při monologu se obviněný sám odhalí a jeho psychické vlastnosti se poznají lépe než v dialogu. Přestože se obviněný rozhodl při výpovědi lhát, ve stadiu souvislého líčení může i proti své vůli vypovídat pravdivěji než sám chtěl, protože ho k tomu vede logika rozvíjení myšlenek, zejména má-li se vypořádat s jednotlivými fakty vzneseného obvinění, které nelze odmítnout. Zřídka se ve výpovědích objevuje úplná lež, spíše se prolíná skutečnost s výmyslem, obviněný zkouší, jak pevná je jeho výpověď a pokud cítí její nepřesvědčivost, pak je mění. Tím ale pouze přesvědčuje vyslychajícího, že si vymýšlí.

Postup vyjasňování příčin vedoucích ke lživým výpovědím a provedení opatření k jejich odstranění jsou rozdílné pokud jde o svědky a obviněné. Pohnutkami vedoucími svědky, kteří nejsou poškozenými osobami, ke lhaní ve prospěch obviněného, mohou být příbuzenství, přátelství, lítost, strach v důsledku závislosti, úplatku nebo prosby obviněného. Naopak pohnutkami pro lživé výpovědi v neprospěch obviněného mohou být například nepřátelství, nechuť svědčit před soudem, zbabělost anebo snaha zakrýt vlastní činnost. Lhoucí svědci, kteří jsou poškozenými, naopak mají sklon k obviňování domnělých podezřelých, a to zejména z důvodu prožitých emocí, utrpěné škody, ze strachu, aby pachatel neušel trestu. Méně často dojde k výpovědi ve prospěch obviněného například z lítosti k němu, ze strachu z pozdější pomsty nebo na základě jeho proseb. Těmto příčinám lze při výslechu předejít tím, že se svědkovi hlouběji osvětlí význam výpovědi.

Na vznik motivů, které vedou ke lživé výpovědi obviněného, mají vliv různé faktory. Patří k nim např. jeho nízká morální a kulturní úroveň,

charakterové vlastnosti jako závist a ziskuchtivost, nedostatek vlastní vůle a pocit strachu. Pocit strachu nejen otupuje paměť, ale zároveň snižuje vůli, mravní kontrolu nad sebou samým, brání správnému hodnocení situace a činí člověka přístupnějším nežádoucím vlivům. Může jej mít jak osoba vinná, tak i nevinná, ta například z orgánů činných v trestním řízení. Vedle toho strach výrazně zvyšuje sugestibilitu, zejména při dlouhých výsleších a zvláště při omezení svobody člověka (při zadržení či vazbě), neboť člověk je vytržen z normální situace, výrazně se mění podmínky jeho života, má omezen styk s blízkými osobami a lidmi obecně a neví, jaká budoucnost ho čeká. Mimořádně intenzivně a těžce prožívá takovou situaci osoba nevinná. Někdy bývá příčinou lživé výpovědi obviněného jen jeho prostá reakce na obvinění, kdy se záměrně či bezděčně snaží zmírnit svou roli ve věci a zmenšit svoji vinu, zatajit nejzávažnější činy a pohnutky nebo se snaží sám sebe ukázat v lepším světle a učinit ze sebe obět nepříznivého souběhu událostí či vydávat se jen za vykonavatele cizí vůle. To vše se vztahuje zejména k subjektivní stránce trestného činu, tedy k pohnutkám a motivům, k úmyslu a k předpokládaným následkům.

Taktika stimulování kladných vlastností vyslychaného se používá jak pro výslech svědka, tak i obviněného. Zejména jde o zjištění a stimulaci tzv. vyšších mravních citů jako jsou pocity společenské odpovědnosti, vlastní cti a důstojnosti, upřímnosti, lítosti a studu, které vyslychaný prožívá v důsledku morálního hodnocení svého jednání, tedy lhocí svědek v důsledku hodnocení lživé výpovědi a lhocí obviněný v důsledku hodnocení svého trestného činu. Morální hodnocení vlastního chování je podmíněno jeho právním vědomím, morálkou, vědomostmi i minulými životními zkušenostmi. Pro tento postup je důležitá příprava výslechu i další poznávání vyslychaného v jednotlivých stádiích výslechu., protože vyslychající může úspěšně využít tohoto taktického postupu jen tehdy, pokud dostatečně zná osobu a osobnost vyslychaného.

Využití vnitřních rozporů ve výpovědi a rozporů mezi údaji vyslychaného a ostatními důkazy směřované k usvědčení ze lži a k dosažení změny postojů vyslychaného je zákonnou a další taktickou a efektivní metodou. Lživé výpovědi

nebývají úplným výmyslem. Bývají lživé jen v té části, jejíž pravdivé odhalení není pro vyslýchaného žádoucí. Lhoucí osoba se ve své výpovědi zpravidla vzdaluje od pravdy jen v nutné míře, aby zachovávala zdání věrohodnosti své výpovědi. V takových případech se však tvrzení vyslýchaného dostávají do určitého rozporu s tou částí výpovědi, která odráží skutečnost pravdivě. V situaci, kdy vyslýchaný lpí na své pozici s předem promyšlenou výpovědí, bývá účelné nechat ho, aby se dostal do rozporu buď s vlastními předchozími tvrzeními anebo s jinými důkazy, které mu nejsou ještě známy. Tak je zbaven možnosti dát ohledně těchto důkazů jiná vysvětlení, která by byla pro něj výhodnější či jim přizpůsobit jinou další verzi. V této situaci existují ve vědomí osoby dvě rozdílné verze jedné události. První varianta je skutečnost, která se opravdu stala, ale kterou se snaží zcela nebo částečně zakrýt či utajit a z mysli raději úplně vypudit a druhá, kterou si naopak vymyslel, snaží se ji zapamatovat a chce podle ní vypovídat. Při tomto složitém a náročném myšlenkovém pochodu, doprovázeném emočním napětím, existuje pochopitelné riziko prořeknutí se. To znamená, že vyslýchaný sdělí objektivně pravdivou informaci, kterou chtěl utajit, a to z důvodu, že si neuvědomí význam svého tvrzení, nebo naopak proto, že příliš rychle reaguje na položenou otázku. Nebo se může stát, že vyslýchaný se prořekne i bezděčně pronesenou poznámkou. Avšak vyslychající musí stále počítat s tím, že nemusí jít o prořeknutí, ale o pouhé přeřeknutí, to znamená, že vyslýchaný řekne to, co ve skutečnosti nebylo či není. Díky prořeknutí mohou vyjít najevo určité skutečnosti. Například, že vyslýchaný zná takové okolnosti, které může znát jen tehdy, spáchal-li trestný čin sám. Pro zjištění pravdy může mít význam i jiná situace, kdy vyslýchaný nezná okolnosti a detaily, které by mu musely být známy a nemohly být zapomenuty, jestliže je jeho výpověď pravdivá. Nevědomost tohoto druhu může svědčit o lživosti doznání v případech, kdy obviněný není schopen správně popsat místo události a její mechanismus, není schopen sdělit fakta, která se musela stát v jeho přítomnosti, nemůže znovu poznat osobu či věc, které by mu musely být dobře známy nebo nemá znalosti či dovednosti, které by musel mít, kdyby čin spáchal. Opakování naučené výpovědi je možné narušit změnou sledu pokládaných otázek při dalším výslechu, přestože to může zároveň znamenat určité problémy, protože průběh vzpomínek má

nejčastěji chronologickou posloupnost. Tím se také objasňuje skutečnost, že vinná osoba i po delší době může spíše uvést, čím se zabývala v moment spáchání trestného činu, kdežto nevinná osoba mívá s prokazováním, co v určitý den dělala, větší potíže a nemůže často uvést své alibi.

Postoj obviněného, který se rozhodl vypovídat určitým způsobem nemusí být nepřekonatelný, protože on sám v průběhu výslechu a celého vyšetřování mění své mínění o tom, jaká výpověď je pro něj nejvýhodnější. Ke změně hodnocení dochází zejména při blížícím se nebezpečí odhalení, usvědčení, potrestání, změněným životním podmínkám a měnící se procesní situaci, shromážděným důkazům, které ho usvědčují, získáním znalostí a zkušeností z procesu přípravného řízení, které dříve neměl, působením vedlejších vlivů. V důsledku všech těchto okolností obviněný neustále promýšlí argumenty hovořící pro a proti. Tím jsou objasněny příčiny častých změn výpovědi obviněných v přípravném i soudním řízení. Velký význam má neustálé prověřování výpovědi obviněného vedoucí ke zjišťování objektivní pravdy, aby nedošlo k fixaci výpovědi na verzi, která se sice vyslychajícímu zdá nepravděpodobnější, ale nemusí být pravdivá. Proto nelze místo prověrky výpovědi a získání věrohodných důkazů používat takové způsoby výpovědi, jako například konfrontace bez existence rozporů ve výpovědích či bezdůvodné prověrky výpovědi na místě. Taková praxe je považována za nezákonnou, neboť jde o ustálení výpovědi nezávisle na tom, zda je výpověď pravdivá či lživá.

Využit lze také rozporů v samotné výpovědi vyslychaného. Ke zjištění, zda jsou výpovědi pravdivé či nikoliv, slouží maximální podrobnost při samotné výpovědi včetně protokolace a následné získání nové detailní výpovědi v rámci téhož nebo dalšího opakovaného výslechu. Pokud jsou zjištěny podstatné rozpory mezi výpověďmi, svědčí to o lživosti jedné, druhé či obou. Upozorní-li vyslychající obviněného na tyto rozpory, zpravidla tím silně psychologicky zapůsobí, neboť vyslychaný sám cítí, že jeho výmluvy a vysvětlování jednotlivých rozporů zní nepřesvědčivě. To vede ke zpochybnění jeho přesvědčení, že je možné zachovat původně zvolený postoj a ke snaze zvolit jiný.

Aby vyslýchaný nezvolil opět lživý postoj, doporučuje se klást mu zpočátku otázky k rozporům méně závažným a teprve potom přejít k vyjasnění nesouladů týkajících se závažnějších okolností. Nejúčinnější postup pokud jde o překonání orientace vyslýchaného vypovídat lživě bývá ten, při kterém vyslychající využije rozporů mezi výpovědí vyslýchaného a jinými důkazy. Jestliže vyslychající zjistí rozpor, měl by se ujistit, zda vyslýchaný trvá na své výpovědi a pokud na tom setrvává, seznámí vyslychající vyslýchaného s těmi důkazy, které jsou s výpovědí v rozporu a žádá vysvětlení. Při použití tohoto taktického postupu mají velký význam kladené otázky. Je třeba dbát, aby otázky byly kladeny v určitém logickém sledu a aby jednotlivá odpověď byla vždy spjata s předcházející odpovědí i otázkou, protože tak je vyslýchaný veden k logickému pravdivému závěru.

Při kladení otázek je třeba dbát na to, aby vyslýchaný nepoznal, jaké otázky vyslychajícího zajímají především a jaké odpovědi by chtěl slyšet. Jinak totiž mohou mít otázky charakter návodných se všemi negativními důsledky sugestivního ovlivňování.⁶⁰

Tyto taktické postupy jsou z většiny případů použitelné jak pro výslechy dospělých, tak i dětí. Avšak problém může nastat při použití taktického postupu využití vnitřních rozporů výpovědi a ostatními důkazy. U dětí může nastat situace, že přes upozornění na určité rozpory ve výpovědi, dítě tvrdohlavě na své verzi setrvává a nepřipustí jinou možnost a to ani při prokázání jasné lži.

⁶⁰ Podrobněji k tomu; Němec, M.: Kriminální taktika pro policisty, s. 210; Matiašek J., Barta, B., Soukup, J.: Psychologie a výslechová praxe, s. 53

6. VÝSLECH DĚTÍ - OBĚTÍ TRESTNÉHO ČINU

6.1. Děti jako oběti trestných činů.

Nejčastěji jsou děti oběťmi násilí, sexuálního zločinu (znásilnění nebo pohlavní zneužití). U takových dětí je výslech nejobtížnější, neboť vyžaduje velmi citlivý přístup. Rozdíl spočívá také v tom, zda je pachatelem osoba cizí nebo známá. Vzájemná známost je důležitým znakem, který se promítá do vyšetřování. Děti zneužívané blízkým člověkem mají tendenci při výslechu často lhát, měnit nebo odvolávat svou výpověď, střídat na první pohled protichůdné, rozporné vzorce chování.

Takové chování je třeba chápat jako součást vyrovnání se s prožitým traumatem.⁶¹ Hovoří se o tzv. akomodačním syndromu, založeném na 5 hlavních znacích, které v souhrnu popisují a vysvětlují chování a prožívání sexuálně zneužitých dětí. Jsou to:

- utajování – dítě se snaží zážitek spíše utajit, což pramení z pocitů viny, přiznání brání většinou strach;
- bezradnost – dítě se v takových případech cítí bezradné, je přesvědčeno, že se nemá na koho obrátit. Tuto pasivitu nebo jen chabý odpor dítěte si pachatel vysvětluje jako souhlas s jeho jednáním;
- bezvýchodnost – souvisí s bezradností. Dítě se často považuje za špatné, že strpělo nebo stále trpí činností pachatele. Po určité době situaci přivyká a k tomu, aby se s ní nějak vyrovnalo, používá různé obranné mechanismy. Například vytěsňuje nepříjemné detaily z paměti, což později ztěžuje výslech a vybavování si některých údajů. To může vést až k pochybnostem o věrohodnosti dané výpovědi. Dalším mechanismem je disociace, kdy dítě stresující vzpomínky zasouvá do podvědomí a minimalizuje tak prožité trauma.. V krajním případě může dojít až k tomu, že dítě samo sebe přesvědčí, že se vlastně nic nestalo;

⁶¹ R. Summit hovoří o tzv. akomodačním nebo též adaptačním syndromu, který je téměř vždy rozvinut v případech dcer zneužívaných otci

- opožděné oznámení – oznámení většinou nebývá uvědomělým řešením problému. Často jde o reakci na jinou událost jako např. jiný konflikt v rodině, aktuální provinění dítěte;
- odvolání obvinění - odvolání obvinění nebo časté změny výpovědi pramenící ze strachu, že bude označeno za lháře, že svým přiznáním rozbije rodinu nebo bude umístěno do dětského domova.⁶²

Při výslechu dětských obětí sexuálního trestného činu se doporučuje zavést otázky nejprve na první útoky a až postupně se dostat k posledním případům, které dítě vnímá nejcitlivěji a nejintenzivněji. Důležité přitom je, aby dítě získalo pocit, že jej vyšetřovatel chápe, že jej nijak neodsuzuje. Dítěti musí být dán prostor

a čas, aby se vyjádřilo, aby o událostech hovořilo svými vlastními slovy. Není vhodné ho přerušovat, snažit se urychlit výslech nebo na něj jiným způsobem „tlačit“. Veškeré vstupování do výpovědi může zapříčinit neochotu dále vypovídat. Všechny doplňující, a upřesňující otázky by měly být kladeny až po tom, co dítě skončí s vlastním sdělením. Kladené otázky musí být stručné, jasné a citlivě zvolené.

Při výslechu se doporučuje přítomnost osob obou pohlaví, přestože pro úspěch výslechu je rozhodující přístup vyslychajícího nikoli jeho pohlaví, obecně platí, že dítě se bojí toho pohlaví, kterým bylo zneužito. Rovněž je důležité aby, vyšetřovatel nebyl fyzicky podobný pachateli.

Specifickou pomůckou, která se používá především při výslechu dětí zneužívaných nebo týraných, jsou panenky „Jája a Pája“. Jejich použití je v souladu s trestním řádem, neboť za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci.⁶³ Tyto loutky představující muže a ženu jsou oděny do jednoduchého oblečení, pod kterými jsou nahé a mají naznačené pohlavní orgány. Samotný výslech za pomoci loutek začíná jejich představením. Loutky se

⁶² Čírtková, L., Červinka, F.: Forenzní psychologie, s. 82n.

⁶³ Podrobněji k tomu § 89/2 trestního řádu

předkládají oblečené a teprve pokud je potřeba, aby byly loutky svlečené, je třeba dítě ke svlečení nenuceně přimět nebo mu s tím pomoci. Po svlečení je důležité zaznamenat jak dítě na pohlavní orgány reaguje a jak je nazývá. Je třeba jmenovitě určit koho bude loutka představovat nebo koho bude představovat dítě ve vztahu k loutce. Pro dítě je mnohem jednodušší přehrát situaci pomocí panenek, kdy nemusí slovně odpovídat na vyšetřovatelovy otázky, ale pouze ukázat, jak to bylo při kontaktu s pachatelem.⁶⁴

V psychologické a výslechové praxi se však ukazují i nedostatky, které užití loutek má. Například podle dětské psycholožky PhDr. Yvety Mikuličové nejsou tyto loutky anatomicky přesné pokud jde o délku končetin, nemají vytvořený ústní ani anální otvor. Dalším problémem je absence kloubů a tím daná neohebnost končetin, kvůli které je nejen pro dítě ale pro i dospělého velmi obtížné předvést na loutce kupříkladu klek.

Také reakce dětí na svlečenou panenku nelze brát vždy za „bernou minci“. Reakce na pohlavní orgány nemusí vždy znamenat, že dítě bylo jakýmkoli způsobem zneužito, ale může to být pouze reakce na to, že tyto panenky takové znaky mají zatímco žádná hračka, kterou dítě dosud vidělo nikoliv.

Podle doktorky Mikuličové by se mohla Policie ČR inspirovat pomůckami používanými ve Spojených státech amerických, kde mají dvojice loutek představující děti a dvojici představující dospělé. To vše navíc v provedení bílé a tmavé barvy pleti. Myslím, že na těchto loutkách je možné vymodelovat i další znaky jako poprsí nebo ochlupení.

Velkým problémem je i to, že někteří vyšetřovatelé si loutkami Jájou a Pájou „vyzdobují“ svou kancelář, přestože dítě by mělo loutky vidět až při výslechu. Doktorka Mikulášová oceňuje použití těchto pomůcek především při navazování kontaktu s dítětem.

⁶⁴ Chmelík, J.: Rukověť kriminalistiky, s.350n.; Chmelík, J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, s.122n.

Příklad výslechu desetileté dívky J. T. v přípravném řízení ve věci podezření ze sexuálního zneužití vlastním otcem – uvádím pouze smyšlené iniciály

Bydlím s maminkou, starší sestrou a bratry a s K., to je mladší sestra, bydlí s námi také tatka. Je pravda, že se mě paní doktorka, když jsem byla na vyšetření, ptala, jestli jsem nebyla zneužitá. Já jsem jí říkala, že si nemůžu vzpomenout. Já vím, co to slovo znamená. Je to když táta svojí holku znásilní. Víím, co je to znásilní, protože jsem to viděla, když to táta dělal mamince, já jsem to viděla, že jí bil, roztrhal na ní šaty, on jí bil hodně, rozseknul jí kost u oka, ale když mu řekla, že ho půjde udat, tak jí řekl, že jen kurvy chodí udat svého starýho. My jsme vždycky šly, já jsem byla ještě prcek, ale se starší sestrou za nimi do ložnice, protože jsme slyšely, jak jí bije a mamka mu říkala, ať jí nechá, ale Táta nás vyhodil z ložnice, že tam nemáme co dělat. Tohle bylo dost často.

Táta se choval hrozně k nám všem. Ke mně se chová stejně jako k ostatním, taky mě bije a řve na mě, často mi říká že jsem debil, i jiné nadávky, říká mi pičo, kurvo, ale tak říká i mamce a sestře, klukům říká i zmrde. On mě pořád chce utírat, když se koupu, to je hodně často, že si vybere mě, sestru K. málokdy a já musím držet, jak mě utírá. Vždycky mi řekne, abych dala nohu nahoru, musím jí zvednout úplně nejvíc, jak to jde. On mi pak strká ruku s ručníkem mezi nohy ale střídá to a někdy mi tam strká jen prst. On říká: "jak to stojíš" když tu nohu nezvednu hodně nahoru a dá mi facku. Pak mi tam strčí prst, i bez ručníku, když říkám, že mě to bolí, tak říká : "co by tě to bolelo", dává mi i facku přes hlavu nebo přes zadek, abych držela. Když mu něco mamka řekne, aby to nedělal, tak jí řekne, : "hled' si svýho ty debile a nestarej se."

Otázka vyšetřovatele: Lehl si k tobě někdy tatka, chtěl od tebe něco, abys mu dělala ty?

Odpověď: On si ke mně lehal hlavně když jsem byla nemocná, pořád mě šudlal po zadku, a hodně mě k sobě mačkal, ale to bylo přes pyžamo. Nesvlíkal mě.

Otázka: Co měl přitom na sobě. Viděla jsi ho někdy svlečeného?

Odpověď: On měl přitom na sobě trenýrky a triko; já ho viděla svlečeného, když bil mamku v ložnici a šla tam. To mě vyhazoval. Jindy jsem ho viděla

svlečeného, když on chtěl, abychom ho myly já a malá sestra. On nám řekl, abysme vzaly žínku a celého ho umyly, měly jsme žínku a tou jsme ho myly, to je ale dlouho. Bylo to dostkrát, když to od nás chtěl, ale já jsem ho nechtěla umýt, tak on mi dal facku a vyhodil mě, sestru taky.

Otázka: Vzpomínáš si, když jsi byla nemocná, že ti tekla krev na kalhotky? Souviselo to nějak s tím, že ti něco udělal táta?

Odpověď: Já vím, že mi tekla trochu krve a taky hlen, že jsem měla špinavé kalhotky, chodila jsem k doktorce, ale už nevím proč to bylo, myslím, že to bylo ze zadečku.

Otázka: Bylo to po tom, co tě taťka tak neobvykle utíral, nebo ještě předtím? Jak dlouho to trvalo, byla jsi i u doktorky?

Odpověď: Bylo to potom, trvalo to dost dlouho, víc dní, ale nevím jak dlouho, byla jsem s mamkou u doktorky. Paní doktorka se mě jednou ptala, jestli mi někdo něco neudělal, ale já jsem jí nic neřekla. Ona se mě ptala, protože jí něco říkala maminka, že mě táta pořád někam bere.

Otázka. Kam tě táta bral?

Odpověď: On mě bral do práce. Hodně jsme chodili na zahradu, tam mi říkal, že si mám jít lehnout a lehl si ke mně. Já jsem nechtěla, ale bála jsem se ho, tak jsem to dělala, že spím. On se pak ke mně hodně tisknul, držel mi za zády ruku a tiskl se ke mně břichem cítila jsem jak se tiskne bimbálkem ke mně. Já jsem to jen cítila, protože mě hodně k sobě tiskl, ale neviděla jsem to. Byli jsme oba oblečení. Když jsem chtěla odejít, že musím na záchod nebo se napít, tak mě nechtěl pustit, říkal, abych ležela. Trvalo to dlouho. Cítila jsem ho hodně, hodně to tlačilo. Bylo to takový polotvrký.

Otázka: Říkala jsi o tom někomu, kdy to bylo?

Odpověď: Já jsem to nikomu neřekla, už je to dlouho, ale už jsem chodila do školy, neřekla jsem to ani doktorce, když se mě na to ptala.

Otázka: Zlobíš se na tátu, za to, co udělal, chtěla bys ho nějak potrestat?

Odpověď: Jsem na něj našťvaná, za to co nám všem dělal, hlavně mamce, chtěla bych, aby i na něj někdo křičel a bil ho jako on nás, aby to taky prožil.

Já už jsem řekla všechno, co táta dělal, v ničem jsem nelhala.⁶⁵

⁶⁵ Okresní soud v Teplicích, spis.zn. 3T 7/99

Domnívám se, že výslech proběhl v souladu s právním řádem. Z písemného protokolu nelze poznat tón či intonaci hlasu vyslýchajícího ani jiné možné neverbální projevy. Problematická mi připadá jen poslední otázka, která je podle mého soudu návodná a vyplývá z ní, jakou odpověď chce vyslýchající slyšet.

Další příklad výslechu v přípravném řízení, týkajícího se podezření ze sexuálního zneužití třináctileté dívky nevlastním otcem – uvedené iniciály jsou smyšlené

Uvádím, že když jsem se narodila, tak jsem byla s maminkou sama. Potom asi před jedenácti roky se maminka provdala za P.K. a já jsem se dozvěděla, že si mě vzal za vlastní. Potom jsem viděla, že krátce po svatbě, asi po půl roce, se maminka s P. začali různě hádat, to trvá až do teď. Jinak se ke mně choval normálně, akorát jednou, když jsem maminku bránila, tak mi takovým ošklivým tónem říkal, že nejsem jeho a mě to mrzelo. Dále uvádím, že má raději moji mladší sestru. Mladší sestra spí převážně s maminkou, já spím s P. v druhém pokoji. Uvádím, že mi bylo divné, když po svatbě začal chodit v bytě nahý, to bylo i tehdy, když ke mně přišla kamarádka, tak mu moje maminka říkala, aby se oblékl, někdy poslechl, ale někdy ne.

Uvádím, že když jsem se koupala, tak přišel do koupelny, kde se holil, nebo si myl ruce. Přitom na mě neustále koukal, jak sedím ve vaně.

Dále uvádím, že, když mi bylo osm let, tak bratr P. který bydlel v Praze, byl sám doma, tak po mně chtěl, abych si na něj lehla, oba jsme byli oblečení a požadoval na mně, abych se na něm různě pohybovala.

Otázka vyšetřovatele: Co přesně po tobě požadoval??

Odpověď: Byla jsem doma sama s jeho bratrem a musela jsem si ne něj lehnout a dělat pohyby, jako musela jsem na něm jezdit a takové. No musela jsem si na něj prostě sednout, on ležel na zádech, musela jsem na něm skákat a jezdit nahoru a dolů. Prostě jsem musela na něm ležet a nebylo to hraní. Prostě jsem musela mít nohy přes jeho tělo a musela jsem na něm skákat, potom jsem si na něj musela lehnout a jezdit nahoru a dolů. On mi vyhrožoval, že to musím udělat

a když to někomu řeknu, tak mě nikdo nebude mít rád a všichni mě zmlátěj a co si má dítě v osmi letech myslet? Od této doby se toho bojím, když o tom začínám mluvit, tak se celá rozklepu.

Od maminky jsem se dozvěděla, že už to nemůže vydržet, že podá žádost o rozvod a i proto, že táta chodil domů opilý, chodil po bytě stále nahý a obávala se toho, aby si k nám něco nedovolil. V této době jsem se rozhodla, že mamince řeknu, co se mně v tom roce 2001 stalo.

Otázka: Co se v tom roce stalo?

Odpověď: Někdy v létě o prázdninách jsem ležela ve svém pokoji společně s mladší sestrou, opravuji mladší sestra spala s maminkou a já jsem ležela v pokoji kam si lehával i můj otec. Nevím přesně, co bylo za den, ale bylo velké horko, měla jsem pootevřené okno a otevřené dveře z pokoje do předsíně. Já mám postel v pokoji jako první a otec ji má za mnou. Nevím přesně, kolik bylo hodin, venku již byla tma, bylo asi dost pozdě, já jsem ležela na válendě, byla jsem celá odkrytá, peřinu jsem měla u nohou, měla jsem na sobě noční košili, kterou jsem měla vyhrnutou do půli zad, ležela jsem na břiše a měla jsem holý zadek.

Potom jsem slyšela, že táta přišel domů, v předsíni rozsvítil, šel ke mně do pokoje, slyšela jsem ho, že se zastavil u mě u postele, teda na de mnou stál a jsem cítila z něho alkohol. Já jsem se v této době bála, zůstala jsem tak, jak jsem byla, ani jsem se nepřikrývala, stále jsem ležela na břiše a ze strachu jsem dělala, že spím.

Otázka: Co se stalo potom?

Odpověď: Já jsem ucítila, že mě hladí mezi nohama, strčil mi tam prst, nevím, jak dlouho to trvalo, ale mně se to zdálo dlouho, měla jsem strach. Po chvíli odešel a díval se na televizi. Když odešel. Tak jsem se přikryla a potom jsem spala.

Otázka: Řekla jsi o tom někomu?

Odpověď: Mamince jsem o tom ze strachu neříkala a rovněž za mnou táta nepřišel, abych o tom nikde nemluvila. Ještě dodávám, že to bylo pouze jednou, vícekrát se to nestalo. Dodávám, že když se táta, tak toho má dost a když něco dělá, říká, že si to druhý den nepamatuje, že ani neví, co dělal.

Otázka: Kde byla v tu dobu mladší sestra a maminka?

*Odpověď: Mladší sestra spala s maminkou, protože jí četla pohádky a líp se jí tak spalo. Já jsem spala s otcem, ale když byl opilý a bylo to cítit, tak jsem odešla. V současné době spím s maminkou já, mladší sestra spí s tátou, který jí čte pohádky a bere si jí k sobě.*⁶⁶

6.2. Nebezpečí sekundární viktimizace

Sekundární viktimizací rozumíme druhotné zraňování oběti trestného činu vznikající především při jednání s policií, lékaři, znalci, reakce médií, ale i necitlivý přístup blízkých. Tyto rány jsou výlučně psychologického rázu, ale mohou být často horší a trvalejší než viktimizace primární způsobená samotným trestným činem. Sekundární viktimizace je také jednou z příčin, proč se oběti bojí čin ohlásit.⁶⁷

Mezi faktory způsobující sekundární viktimizaci patří především neakceptování faktu, že se dítě stalo obětí trestného činu. Nedůvěra může spočívat ve zpochybňování toho, že se skutek vůbec stal, zda si ho oběť nevymyslela nebo nezinscenovala, ale na druhé straně to může být i velký tlak na oběť, aby za každou cenu vypovídala proti pachateli, ač ta si to nepřeje nebo nemá na výpovědi zájem. Může to být způsobeno vztahem k pachateli-otci, sourozenci, příbuznému, kamarádovi či příteli. Takovým důvodem může být rovněž nezájem samotné oběti na tom, aby vyšly najevo některé další skutečnosti, které ji samu mohou kompromitovat jako např. požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků, předchozí sexuální aktivity, souhlas se sexuálním obtěžováním nebo uvedení pachatele v omyl uvedením vyššího než skutečného věku apod. Nesmí se samozřejmě zapomínat na možnost, že příčinou neochoty může být i strach z pachatele a jeho výhrůžek, pokud dojde k vyzrazení a svědectví vůči jeho osobě. Takovou druhotnou viktimizaci ze strany orgánů činných v trestním řízení, policejních orgánů, ale i dalších orgánů státní správy, pedagogů i rodičů mohou způsobit například: netaktní, necitlivý a lhostejný

⁶⁶ Okresní soud v Litoměřicích spis.zn. 6T 151/2003

⁶⁷ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 16n.

přístup k dětské oběti (neochota pozorně naslouchat, rozptylovat možné obavy, pomoci při reprodukci zažitého), nevhodné mentorování s poukazováním na jakési zavinění oběti, na její podíl na spáchaném skutku, na ostudu, která tím vznikla oběti, rodině, na důsledky trestního stíhání pachatele (člena rodiny), opakované a dlouhotrvající výslechy, zjevná nedůvěra k výpovědi dítěte či obava dítěte, že mu stejně nebude nikdo věřit, konfrontace oběti s obviněným.

Nejhorší co může dítě po sexuálním napadení ještě potkat, je navození pocitu opuštěnosti, izolace, samoty a pocitu ztráty lásky ze strany svých nejbližších. Ovlivnění těchto pocitů však již není v kompetenci a náplni činnosti orgánů policie, ale jiných specialistů a odborných pracovišť, kteří musí zejména s dětskou obětí a s jeho rodinou pracovat a překonat všechny nepříznivé následky spáchaného sexuálního trestného činu⁶⁸.

Důsledky dětské viktimizace se mohou projevit v dospělosti i tak, že se člověk pravděpodobněji stane pachatelem trestného činu nebo naopak snadnější a častější obětí.

Reakce na prožité trauma záleží také na věku dítěte. Děti předškolního reagují úzkostí, bývají oněmělé, může dojít k návratu předchozích vývojových stádií, mohou se například znovu začít pomočovat, odmítají potravu, mají poruchy spánku. Trauma se často může projevit při hře, kresbě.

U dětí ve věku 6-12 let mohou začít poruchy učení, problémy s chováním, kdy se děti buď uzavrou do sebe a nekomunikují nebo se naopak chovají útočně, mívají pocity úzkosti sebeobviňování, zlosti. Dochází k odcizení izolaci, pocitům studu.

U dospívajících dochází k odporu ke škole, záškoláctví odporu k rodičovské autoritě. Pocity úzkosti a nejistoty se mohou obrátit až k agresi a sebepoškozování.

⁶⁸ Podrobněji k tomu Weiss, P. a kol: Sexuální zneužívání dětí, s. 55 .

7. ZÁVĚR

Téma výslechu dětí je velmi zajímavé a jeho problematika velmi důležitá. Touto prací jsem se snažila předmětnou látku přehledně obsáhnout.

Výslech znamená pro každého bez rozdílu věku svým způsobem zátěžovou situaci. Člověk obvykle vstupuje do pro něj neznámého prostředí, neboť jednání s orgány činnými v trestním řízení nebývá na každodenním pořádku naopak se jedná spíše o situaci výjimečnou.

U dětí to podle mého názoru platí dvojnásob. Už jen to, že vypovídají znamená, že byly buď svědky nebo v horším případě přímo oběťmi trestného činu. Výjimečně mohly i děti být pachateli činů jinak trestných dle trestního zákona, ale to na nutnosti zvláštního vedení výslechu nic nemění. Proto oceňuji projekt nadace Naše dítě, která vydala brožuru Průvodce dětského svědka v trestním řízení, kde je názornou a pro dítě jednoduše pochopitelnou formou vysvětleno, co dítě může očekávat, pokud bude vypovídat na policii nebo u soudu.⁶⁹

Správné provedení výslechu dítěte v roli svědka nebo oběti je zcela zásadní. Jeho cílem a smyslem je, aby dítě již nemuselo o svých nepříjemných zážitcích v dalším průběhu řízení vypovídat. Zákonný požadavek, aby dítě bylo v průběhu trestního řízení nuceno vypovídat zpravidla pouze jednou, je bohužel v praxi zneužíván a děti jsou často vyslýchány opakovaně, čímž se jejich vzpomínky na inkriminovanou událost prohlubují. Z osobní zkušenosti tvrdím, že to vede nejen k neochotě další spolupráce, ale především k rezignaci dítěte. Díky paní doktorce Mikuličové, dětské psychologce, jsem měla možnost zúčastnit se znaleckého zkoumání dívky ve věci podezření ze znásilnění. Vzhledem k tomu, že dívka bylo více než patnáct let, a znalecké zkoumání i přes řadu shodných znaků není totéž co výslech, jsem její případ nezahrnula do své práce, přesto ale považuji tuto zkušenost za velmi přínosnou pro svou práci. Dívka ihned po

⁶⁹ <http://www.detskaprava.cz/pruvodce/index.htm>

příchodu odmítla znovu o věci hovořit s odůvodněním, že už vypovídala několikrát a už dále nechce a kdyby věděla co ji čeká, případ by vůbec nehlásila. Z počátku ji nepřesvědčilo ani vysvětlení důležitosti a nezbytnosti vypracování znaleckého posudku ani nebezpečí, že pachatel může stejným způsobem ublížit i jiným dívkám nebo ženám. Přesto se ale psychologce povedlo vhodným odvedením pozornosti od zkoumaného případu a převedením rozhovoru na rodinu, záliby, školu dívku „rozmluvit“.

Tento případ jen dokládá to, co už jsem zmínila výše, tedy potřebu provést výslechy tak, aby dítě nebylo vystavováno opakování a znovuprožívání bolestných vzpomínek. S tím souvisí také můj názor na nutnost znalosti psychologie a životních i pracovních zkušeností a schopnosti empatie a porozumění vyšetřovatelů pracujících právě s dětmi. Potřebnou odbornou kvalifikací, zkušeností a lidským přístupem by se dalo předejít profesním selháním vyslychajícího, s nímž jsem se setkala při studiu trestních spisů. Situaci, kdy vyslychající policistka z vlastní iniciativy nakoupí a poté donese různé sladkosti rodině, ve které vyšetřuje podezření ze sexuálního zneužití dítěte otcem, a toto předání laskomin podmiňuje výpověď proti otci, považuji za nejen nepochopitelné a zcela nepřijatelné ale také za absolutně neprofesionální a bohužel také s následky znamenajícími téměř zmaření celého trestního řízení. Všechny výše uvedené argumenty jen dále zdůrazňují nutnost trvalého vzdělávání, absolvování psychologických školení příslušných osob a provádění výslechů pouze zkušenými vyšetřovateli, aby k takovým excesům pokud možno vůbec nedocházelo.

Dalším nedostatek podle mého názoru představuje nedostatečný počet speciálně upravených výslechových místností. Nynější počet třinácti takových místností nepovažuji za dostačující i vzhledem k tomu, že tyto prostory mohou být využity nejen pro výslechy dětí, ale i pro výslechy osob s mentálním postižením či znásilněné nebo týrané ženy. Navíc „vláčet“ dítě do mnoho kilometrů vzdálených policejních služeben kvůli výslechu nepovažuji ani za efektivní ani za správné. Na druhou stranu provedení výslechu v úřední místnosti, která může

v dítěti vzbudit strach a nedůvěru a zmařit tak samotný výslech, také nevidím jako správnou cestu. I přes jistou nákladnost při přizpůsobování výslechových místností, považuji tuto cestu za jedinou možnou a za vhodně vynaloženou investici a domnívám se, že by se taková místnost měla nacházet alespoň v každém okresním městě.

Stejně tak považuji za správnou investici do demonstračních pomůcek „Jája a Pája“. Ve své práci jsem naznačila nedostatky, které se postupně objevují v praxi s používáním těchto loutek. Domnívám se, že náprava v této oblasti nepředstavuje větší obtíž ani by neznamenal zásadní finanční nákladnost. Otázka zdokonalení těchto loutek není nijak složitá a jistě by přispěla k lepším výsledkům a jejich efektivnější použitelnosti.

Stávající právní úprava jistě dozná změn souvisejících s přijetím nového trestního zákona, jehož návrh byl schválen Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky a aktuálně se nachází v Senátu, který jej bude projednávat. Vedle toho je připravován i nový trestní řád, jehož vládní návrh je nyní v připomínkovém řízení.

Ministerstvo spravedlnosti zmíněné zákony připravuje v rámci programu reformy justice. Do tohoto programu patří i již schválený platný zákon o výkonu zabezpečovací detence který vstoupí v účinnost prvního ledna 2009.⁷⁰ V souvislosti s přijetím nového trestního řádu je zamýšleno i vypracování samostatného zákona o obětech trestného činu, jež by komplexně upravil práva obětí trestného činu, která nemají procesní charakter, například ochranu před sekundární viktimizací, právo na informace, pomoc, oblast poradenství.

Cílem autorů nového trestního řádu bylo kromě jiného zakomponovat do něj úpravu zákazu uveřejňování informací o totožnosti poškozené osoby, která je již, pokud jde o mládež, upravena v zákoně 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech

⁷⁰ Podrobněji k tomu zákon č.129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

mládeže.⁷¹ Nová úprava by zákaz rozšířila na všechny osoby mladší osmnácti let a také na oběti vybraných trestných činů, jako například znásilnění. Tato oblast však byla vyčleněna, aby mohla vstoupit v platnost a účinnost dříve než dojde ke schválení nového trestního řádu a byla zakomponována jako novelizace stávajícího trestního řádu. Přestože byl vládní návrh novely trestního řádu předložen Poslanecké sněmovně Parlamentu České republiky v únoru letošního roku a účinnost novely byla stanovena na 1.červenec 2008, na poslední schůzi Senátu konané dne 11.12.2008 byl tento návrh vrácen zpět Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy.⁷²

Ústředním tématem v současnosti probíhající diskuze týkající se návrhu nového trestného zákoníku je především otázka snížení hranice trestní odpovědnosti z patnácti na čtrnáct let, která by se dotkla kromě jiného právě i výslechu dětí. Diskuze k tématu snížení hranice trestní odpovědnosti probíhá mezi laickou ale i odbornou veřejností a to nejen z oboru práva, ale i psychologie či sexuologie, protože ono snížení věkové hranice se týká nejen trestní odpovědností, ale i legality sexuálního života či ochrany kategorie osob mladších patnácti let, které požívají zvýšené ochrany ze strany zákona právě na základě svého věku. A to by se nyní „přepsáním“ číslovky patnáct na čtrnáct v zákoně změnilo. Já osobně se snížením hranice trestní odpovědnosti souhlasím, ale pouze právě s oním snížením trestní odpovědnosti nikoliv s ostatními změnami, které by toto „přepsání“ přineslo. Nezastávám paušalizovaný a dle mého názoru i částečně populistický názor předkladatele tohoto pozměňovacího návrhu, že v tomto případě s povinnostmi musí přijít i práva. Nový trestní zákon obecně zpřísňuje trestní represí, zvyšuje horní hranici trestních sazeb, avšak snížení hranice trestněprávní odpovědnosti na čtrnáct let by mohlo mít zcela opačný efekt, protože děti, které nyní požívají ze strany zákona zvýšenou ochranu do patnácti let svého věku, by ji pozbyly a pachatelům činů takto spáchaných na dětech

⁷¹ Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů

⁷² <http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw>

absolvujících teprve základní školní docházku, by paradoxně hrozily výrazně nižší tresty.

Otázkou zůstává, zda nový trestní zákoník projde legislativním procesem a případně v jaké finální podobě a zda jeho schválení „neztroskotá“ právě na onom sporném ustanovení týkajícím se snížení hranice trestní odpovědnosti.

Úpravu výslechu dětí považuji za velmi zajímavou. Po vypracování své diplomové práce jsem ještě více než dříve přesvědčená o významu zvláštností výslechu dětí a o důležitosti dalšího, zejména praktického vývoje této oblasti. Proto také kromě dostupné a prostudované literatury, článků z odborných časopisů a z internetu a dalších pramenů považuji za velmi důležité a pro svou práci přínosné osobní setkání s odborníky z praxe, jejich rady a poznatky.

Doufám, že se mi podařilo ve své práci přiblížit zvláštnosti, se kterými je nutné počítat při výslechu dětí, ukázat význam dodržování těchto zvláštností, ale i naznačit případné nedostatky a možnosti jejich řešení, zdokonalení výslechu dětí a pravděpodobný vývoj této problematiky.

8. SUMMARY

The theme of my Thesis is **The Peculiarities of Interrogation of Children**.

In the introduction of my Thesis I present the reasons which led me to the choice of the theme of my Thesis and describe the division of the Thesis into particular chapters.

The second chapter deals with the interrogation in general and its definition, targets, subject and with the division of the interrogation into particular kinds from various points of view.

The third chapter contains the interpretation of the term Child in accordance with the Czech law, the criminal procedural regulation of interrogation of children and also the periodization of the child's age based on the stages of development of the human psyche.

The fourth chapter concerns the preparation of the interrogation, division of the preparation of the interrogation into analytic and synthetic part and with particularities which must be obeyed by the interrogator before the beginning of the interrogation itself. This chapter also deals with the role of the room specially modified for the interrogation of children and the means of the documentation of the interrogation of children.

The following chapter concentrates on the realization of the interrogation of children itself, the applicability of particular tactical interrogation procedures for the interrogation of children, but mainly on the particularities of children's psyche, which determine the procedure and the adaptation of the interrogation so that the child's testimony would be truthful, complete and usable in further procedure.

The last chapter is concerned with the interrogation of children as victims of crimes. It contains the explanation of the term of the secondary victimization and the danger of its existence in the course of procedure held by the bodies responsible for criminal proceedings. In this chapter examples of two real interrogations related to the crime of sexual abuse held in the preliminary procedure are also included.

In the conclusion there is the summary of the Thesis. In addition I present the regulation of the interrogation “de lege ferenda” because presently the bill of the new Criminal Code is read in the Parliament of the Czech Republic and new Code of the Criminal Procedure is being prepared. The bill of the Criminal Code concerns among other things the interrogation of children and particularly the discussed reduction age limit of the criminal liability from the age of fifteen to the age of fourteen.

Finally the Thesis includes the list of its sources.

Zvláštnosti výslechu dětí

The Peculiarities of Interrogation of Children.

Klíčová slova

Key words: interrogation, child

9. LITERATURA

Právní předpisy:

- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1964 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 140/1964 Sb. trestní zákon ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 129/2008 Sb. o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů
- Sdělení č. 104/1991 Sb. o sjednání Úmluvy o právech dítěte
- Závazný pokyn policejního prezidenta č. 55 ze dne 2.4. 2008, kterým se upravuje problematika mládeže

Literatura:

- Matiašek, J., Soukup, J., Bárta, B: Výslech a psychologie. Praha: Orbis, 1966
- Matiašek, J., Soukup, J., Bárta, B: Výslech a výslechová praxe. Praha: Orbis, 1968
- Protivinský, M., Prorad, V., Musil, J.: Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha: SPN, 1987
- Příhoda, V.: Ontogeneze lidské psychiky. 1: a 2. díl. Praha: SPN 1967, 1974
- Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J.: Kriminalistika. Praha: C:H. Beck, 2001
- Němec, M.: Kriminalistická taktika pro policisty, Praha: Eurounion, 2004
- Čírtková, L., Červinka, F.: Forenzní psychologie. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2004
- Čírtková, L.: Kriminální psychologie. Praha: Eurounion, 1998
- Čírtková, L., Vitoušová P. a kol.: Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Praha: Grada Publishing, 2007
- Spurný, J.: Psychologie výslechu. Praha: Portál, 2003
- Weiss, P. a kol.: Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada Publishing, 2005
- Chmelík, J.: Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2005
- Chmelík, J. a kol.: Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003

- Gillernová, I., Koukalová, H. a kol.: Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006
- Netík K., Netíková D.: Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky. Praha: Karolinum, 1991
- Tiplica M. a kol.: Doplnková skripta z kriminalistiky. Praha: Policejní akademie, 1997

Periodika:

- Plšková A.: Jája a Pája. Kriminalistický sborník 1995, 9, 329-336
- Boušková, T.: Niektoré psychologické aspekty svedeckej výpovede dieťaťa v trestnom konaní. Čs. Kriminalistika 1979, 1, 2, s.23-30
- Kacařířková, M.: Věrohodnost výpovědi nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. Právo a rodina 2001, 2
- PhDr. Ing. Neumann, J.: K problematice speciální věrohodnosti výpovědi (část II.). Kriminalistika, 2001, 4

Internet:

- www.portal.justice.cz
- www.psp.cz
- www.akualne.centrum.cz
- www.naseprava.cz – projekt Průvodce dětského svědka v trestním řízení
- www.portal.justice.cz – brožura Pro bezstarostný život dětí – Rodinná politika vlády a kroky pro ochranu práv dítěte

